

Dr. Marina Lukšič Hacin

Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU in Univerza v Novi Gorici, Fakulteta za humanistiko

luksic@zrc-sazu.si

COBISS: 1.02

Izseljevanje Slovencev od devetnajstega stoletja do osamosvojitve Slovenije

Emigration of Slovenians from the Nineteenth Century to Slovenia's Attainment of Independence

Povzetek

Odhajanje ljudi iz slovenskega etničnega prostora na tuje se je začelo že pred t. i. množičnim izseljevanjem, ki se je začelo po 1879. Odhajali so v avstrijske dežele Avstro-Ogrske, Hrvaško, Slavonijo in Srbijo, pozneje v Romunijo, Bolgarijo in Rusijo, v drugi polovici devetnajstega stoletja pa tudi v prekomorske dežele: Severno Ameriko (ZDA, Kanado), Južno Ameriko (Argentina, Brazilija, Venezuela, Mehika) in Avstralijo. Obstajajo različne ocene o tem, koliko ljudi se je do leta 1914 izselilo v prekomorske države, a prevladuje stališče, da jih je bilo okoli 300.000. V virih, ki obravnavajo izseljevanje v rensko-vestfalsko področje velja ocena, da je bilo pred prvo svetovno vojno v tem okrožju že okoli 30.000 Slovencev, na jugovzhodni strani avstro-ogrške meje, v prostoru, kjer je po prvi svetovni vojni nastala Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev ter pozneje Jugoslavija, pa se je pri popisu leta 1910 v celotnem prostoru (brez Slovenije) 38.277 oseb opredelilo za slovenski materni jezik.

Kar nekaj Slovencev je v tem času odšlo tudi v Egipt, kjer naj bi jih bilo na prelomu stoletja prek 7000.

Prva svetovna vojna je bila prelomnica v zgodovini migracij v Evropi in širše v svetu. V tem času so se ljudje zaradi vojne intenzivno selili, bili nasilno preseljeni ali pregnani. Po prvi svetovni

Abstract

People began leaving the Slovenian ethnic territory to go abroad even before the so-called mass emigration, which began after 1879. They left for the Austrian lands of Austria-Hungary, for Croatia, Slavonia and Serbia, and later on for Romania, Bulgaria and Russia; in the second half of the 19th century, they also left for overseas countries: North America (USA, Canada), South America (Argentina, Brazil, Venezuela, Mexico), and Australia. There are different estimates as to how many people emigrated to overseas countries by 1914; the prevailing estimate says around 300,000. Sources that discuss emigration to North Rhine-Westphalia estimate that around 30,000 Slovenians were already in that state before World War I; on the southeast side of the Austro-Hungarian border, in the territory where the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, and later on Yugoslavia, was formed after World War I, 38,277 persons in the entire region (not including Slovenia) declared that their mother tongue was Slovenian in a census of 1910.

Quite a few Slovenians left for Egypt in that time; it is believed that over 7000 of them were there at the turn of the century.

World War I was a turning point in the history of migrations in Europe and the world. In that time, people migrated intensively because of the war, were violently displaced or deported. After World War I, this mass emigration from the Slovenian ethnic territory continued until 1921 and 1924, when the introduction of the

vojni se je množično izseljevanje iz slovenskega etničnega prostora nadaljevalo vse do let 1921 in 1924, ko se je z uvedbo kvotnega sistema priseljevanje v ZDA skoraj povsem zaustavilo. Po zaprtju vrat ZDA so se naši izseljenci v večjem številu podali v Kanado, države Južne Amerike, Avstralijo in v zahodnoevropske države. Navaja se ocena, da naj bi se med dvema svetovnima vojnama v prekomorske države in po državah zahodne Evrope razselilo 100.000 ljudi.

Po prvi svetovni vojni se je z nastankom skupne države Kraljevine SHS in pozneje Jugoslavije povečalo izseljevanje v jugovzhodne dele skupne države. Prej zunanje, mednarodne migracije prek meja Avstro-Ogrske v druge prostore proti jugovzhodu so postale notranje, in s tem drugače družbeno in politično obravnavane, včasih tudi načrtovane in spodbujane. Pri zadnjem popisu pred drugo svetovno vojno, tj. leta 1931, se je 72.857 oseb opredelilo za slovenski materni/pogovorni jezik. Morda lahko tvegamo z oceno, da je ob začetku druge svetovne vojne po Jugoslaviji zunaj Slovenije živelo do 100.000 ljudi, ki so se identificirali s slovenstvom.

Začetek druge svetovne vojne je močno posegel v selitve ljudi po Evropi. Divjanje vojne po vsej Evropi, deportacije, nasilni izgoni, izselitve, beg ljudi najprej proti državam zahodne Evrope in potem naprej čez ocean so povzročili močno »mešanje« ljudi. Ob koncu druge svetovne vojne so se pojavili beg pripadnikov poražene vojske in selitve dela civilnega prebivalstva v taborišča v Avstrijo in Italijo; prvi zaradi neposredne ogroženosti svojega življenja, drugi pa zaradi močne psihoze strahu pred novo politično oblastjo. Večje kolonije naših ljudi so nastale v Argentini, ZDA, Kanadi, Avstraliji in državah zahodne Evrope. Prevladuje ocena, da je takoj po drugi svetovni vojni naš prostor zapustilo okoli 20.000 ljudi.

quota system brought immigration to the USA to a virtual standstill. After the USA closed its doors, large numbers of our immigrants headed for Canada, the countries of South America, for Australia, and the countries of Western Europe. It is estimated that in the interwar period 100,000 people settled in overseas countries and in the countries of Western Europe.

After World War I, when a unified state was created, i.e. the Kingdom of SHS and later on Yugoslavia, emigration to the SE parts of this unified state increased. Migrations, which had previously been external and international, across the borders of Austria-Hungary into other territories towards the southeast, became internal and as such viewed differently by society and politics; occasionally, they were even planned and encouraged. In the last census prior to World War II, i.e. in 1931, 72,857 persons declared Slovene as their mother tongue/spoken language. We could perhaps take a risk and estimate that at the onset of World War II up to 100,000 people lived across Yugoslavia, outside of Slovenia, who thought of themselves as Slovenian.

The onset of World War II had a great impact on the migrations of people throughout Europe. The war raging all over Europe, deportations, violent banishment, emigrations, people fleeing towards the countries of Western Europe and across the ocean caused a great 'blending' of people. At the end of World War II, members of the defeated army fled and a part of the civilian population migrated to camps in Austria and Italy; the first because of the immediate threat to their lives, and the latter because of a strong psychotic fear of the new political authority. Larger colonies of Slovenians were formed in Argentina, USA, Canada, Australia, and in the countries of Western Europe. The prevailing estimate says that around 20,000 people left our lands immediately after World War II.

People again started emigrating abroad for mostly economic reasons at the end of the

Ponovna odhajanja v tujino iz pretežno ekonomskih razlogov zaznamo pri nas že konec petdesetih let dvajsetega stoletja, ko govorimo o prebežnikih in ilegalnih izselitvah. V letih 1955 do 1963 naj bi se iz Slovenije izselilo 11.000 ljudi. Prebežniki so se napotili v države zahodne Evrope, v Argentino, ZDA, Kanado in Avstralijo. V začetku šestdesetih let so se jugoslovanske meje uradno odprle za izseljevanje. Temu je sledilo obdobje organiziranih ekonomskih selitev (1965–1975), ki se je začelo z gospodarsko reformo leta 1965, in so se tokovi izseljevanja ponovno vse bolj usmerjali v države zahodne Evrope (ZRN, Avstrija, Francija, Nizozemska, Švedska, Švica, Italija). V večji meri je bila to ekonomska migracija, za katero se je pri nas uveljavil poseben termin »začasno delo v tujini«. Po popisu prebivalstva iz leta 1971 je bilo v državah zahodne Evrope 70.000 Slovencev, od tega največ v ZR Nemčiji (47.000) in v Avstriji (12.000), drugo pa po ostalih državah. Poleg odhajanja iz države pa so se Slovenci še naprej razseljevali po Jugoslaviji. Število notranje razseljenih je vrh doseglo v popisu leta 1953, ko se je 71.833 oseb izreklo za slovensko narodno pripadnost, potem pa je številno postopno upadalo do popisa leta 1981, ko se je 41.126 oseb izreklo za slovensko narodno pripadnost, in do popisa v letu osamosvojitve Slovenije s 34.464 opredeljenimi.

Ključne besede: migracije, izseljevanje Slovencev, izseljenci.

fifties, a time of illegal aliens and illegal expatriation. Between 1955 and 1963, around 11,000 people are believed to have emigrated from Slovenia. Illegal aliens headed for the countries of Western Europe, Argentina, USA, Canada, and Australia. In the early sixties, Yugoslav borders were officially opened for emigration. This was followed by a period of organised economic migrations (1965 - 1975), which began with the economic reform of 1965; the waves of emigration were once more being directed mainly towards the countries of Western Europe (Federal Republic of Germany, Austria, France, the Netherlands, Sweden, Switzerland, Italy, etc.). This was largely an economic migration, for which a special term became established in Slovenia: 'temporary work abroad'. According to a population census of 1971, there were 70,000 Slovenians in the countries of Western Europe, most of them in the Federal Republic of Germany (47,000) and Austria (12,000); the rest were residing in other countries. In addition to leaving the country, Slovenians continued to settle throughout Yugoslavia. The number of internally displaced persons peaked in the census of 1953, when 71,833 persons declared themselves to be of Slovenian nationality; after that time, the numbers gradually dropped until the census of 1981, when 41,126 persons declared themselves to be of Slovenian nationality, and until the census in the year in which Slovenia attained independence, in which 34,464 people declared themselves.

Key words: migrations, emigration of Slovenians, emigrants.

Uvod

Dogajanje v slovenskem etničnem prostoru je od nekdaj intenzivno vpeto v gospodarsko in politično dinamiko Evrope in tako je tudi izseljevanje povezano z migracijsko dinamiko v evropskem prostoru. Začetki množičnega izseljevanja iz Evrope so med drugim povezani s t. i. demografsko eksplozijo, ki je potekala postopno od sredine osemnajstega stoletja do začetka dvajsetega stoletja, ko se je svetovno prebivalstvo s 704 milijonov podvojilo na

milijardo 505 milijonov, v Evropi pa se je število prebivalcev kljub izseljevanju potrojilo (Drnovšek, 1993, 81). V tem času je bil velik delež kmečkega prebivalstva, a v statusu kmeta so bile med evropskimi državami velike razlike. V državah zahodne Evrope je prišlo do osebne osvoboditve kmeta od fevdalne odvisnosti že pred najpomembnejšimi buržoaznimi revolucijami. »V Franciji je že pred revolucijo (1789) bilo manj kot milijon kmetov, ki so bili v fevdalnih sponah. Z denarjem je bilo možno odkupiti pravice fevdalnega gospoda,

in zemlja, ki jo je obdeloval francoski kmet, je bila zvečine njegova svojina. /.../ Dokaj različna je bila situacija nekako vzhodno od reke Labe in v habsburških deželah. /.../ Tlačanstvo je bil prevladujoč družbeni odnos, kar je trajalo lahko globoko v 19. stoletje in v neevropskih deželah do danes.« (Južnič, 1981, 97)

Začetki sistemsko dovoljenih selitev v okviru slovenskih (habsburških) dežel in izseljevanje iz njih segajo v čas Jožefa II. Leta 1782 so bili za vse slovenske dežele izdani patenti o odpravi osebne odvisnosti podložnikov, tj. nevoljništva. »Posestniki zemljišč so bili še vedno vezani na pokorščino in dolžnosti (tlake, dajatve itd.) do zemljiškega gospoda, otroci pa so lahko odšli po svetu. In celo posestnik kmetije se je lahko odselil, če je našel zmožnega naslednika in izpolnil vse dolžnosti do zemljiškega gospoda. To je dejansko pomenilo uveljavitev pravice o svobodni izselitvi podložnikov in njihovih otrok.« (Drnovšek, 1991, 10)

Že pred začetkom množičnega izseljevanja iz slovenskega etničnega prostora, ki naj bi se začelo po letu 1870, so ljudje odhajali za delom na tuje. Odhajali so v avstrijske dežele Avstro-Ogrske, Hrvaško, Slavonijo in Srbijo, pozneje pa celo v Romunijo, Bolgarijo in Rusijo. (Drnovšek, 1991, 57–67) V drugi polovici devetnajstega stoletja je počasi naraščalo tudi zanimanje za prekomorske dežele. Odhajali so v Severno Ameriko – nekaj v Kanado, več pa v ZDA, kjer je bila v Minnesoti že leta 1866 zgrajena slovenska naselbina Brockway (Lukšič Hacin, 1995, 29). Odhajali so tudi v Južno Ameriko, zlasti v Argentino, Brazilijo, Venezuelo in Mehiko (Drnovšek, 1993, 120). Iz tega časa so npr. poznani »meksikajnarji«, vojaki prostovoljci, ki so se pri nas javili v vojsko v času avstrijske intervencije v Mehiki (1864–1866), ko je bil Maksimiljan Ferdinand, brat Franca Jožefa, postavljen za cesarja Mehike. Po koncu Maksimiljanovega cesarstva v Mehiki, ko je bil cesar leta 1867 ustreljen, so bili prostovoljci odpoklicani, a kar nekaj jih je ostalo v Mehiki (Enciklopedija Slovenije, 1993, 59–60).

Čas množičnega izseljevanja do prve svetovne vojne

V devetnajstem stoletju je bil slovenski živelj pretežno kmečki. Prevladovali so mali kmetje. Kmet je bil v tem času pri nas finančno zelo obremenjen (odškodnina, davčne obremenitve) in prišlo je do intenzivnega naraščanja zadolževanja. Istočasno so cene kmečkih pridelkov padale, tudi zaradi konkurence uvoženih produktov. Kmetje so zaradi nenehnih

gospodarskih kriz v deželi propadali in se proletarizirali. Povečala se je nataliteta in vse manj je bilo dela. Položaj so dodatno otežile številne naravne nesreče, kot so trtni škodljivci, požari, pozebe in poplave. Pojavljati se je začela lakota. Po drugi strani pa ne smemo pozabiti na razvoj tehnologije in komunikacij, do katerega je v tem času prišlo v Evropi. Razvoj je omogočil že omenjeno gospodarsko konkurenco med oddaljenimi trgi ter hkrati močno približal nekdanje težko dosegljive celine. Zaradi vsega naštetega se je okoli leta 1870 začelo množično izseljevanje s slovenskega etničnega ozemlja, ki je bilo najbolj intenzivno od leta 1890 do prve svetovne vojne. Izseljevanje je bilo sestavni del evropskega, natančneje t. i. slovanskega in mediteranskega vala.¹

Iskanje boljšega zaslužka je naše ljudi, zlasti prebivalce Štajerske, Kranjske in Koroške, v začetku osemdesetih let devetnajstega stoletja pripeljalo v številna razvijajoča se rudarska in industrijska središča Vestfalije in Porenja, če omenimo le glavne: Bornig-Sodingen, Rauxel-Henrichenburg, Brauch, Wanne, Gladbeck, Herten, Dortmund, Altendorf, Essen-Horst, Duisburg, Hamborn in Homberg. V virih, ki obravnavajo izseljevanje v rensko-vestfalsko področje, sta omenjena dva izseljenska vala: prvi, ki je bil močnejši, med letoma 1880 in 1888 ter drugi v letih 1903 do 1906. Po nekaterih ocenah je bilo pred prvo svetovno vojno v tem okrožju že okoli 30.000 Slovencev (Drnovšek, 1991, 68–71; Makuc, 1984, 137; Kolar-Dimitrijevič, 1980, 259).

Največ ljudi se je v tem času izselilo v Severno Ameriko, to je v Kanado in ZDA, ki so bile od osemdesetih let devetnajstega stoletja do prve svetovne vojne »Indija Koromandija Slovencev«. V večjem številu so prihajali iz kranjskega dela Avstro-Ogrske (današnje Gorenjske, Notranjske, Dolenjske in Bele krajine). Naseljevali so se tam, kjer so našli delo, ki je bilo težko in nevarno, predvsem delo v gozdovih, železarnah, premogovnikih Pennsylvanije, Zahodne Virginije, Ohia, Colorada, v rudnikih bakra v Montani in železa v Minnesoti, prihajali so v države Iowa, Nebraska, New York, posamezniki pa so iskali delo drugje, tako da manjše skupine naših ljudi v tem času najdemo povsod po ZDA. Okoli leta 1900 se v ZDA pojavi že prva generacija v Ameriki rojenih potomcev. Slovenci so se naseljevali tudi v Kanado, kjer so se v lovu za zlatom razkropili po deželi, nekaj pa se jih je zaposlilo v industrijskih krajih

¹ Zgodovinski prikaz vzrokov izseljevanja iz slovenskega etničnega prostora lahko najdete v Drnovšek, 1991, 25–56; Drnovšek, 1993, 88–89; Mahnič, 1979, 177.

Že pred začetkom množičnega izseljevanja iz slovenskega etničnega prostora, ki naj bi se začelo po letu 1870, so ljudje odhajali za delom na tuje. Odhajali so v avstrijske dežele Avstro-Ogrske, Hrvaško, Slavonijo in Srbijo, pozneje pa celo v Romunijo, Bolgarijo in Rusijo.

Iskanje boljšega zaslužka je naše ljudi, zlasti prebivalce Štajerske, Kranjske in Koroške, v začetku osemdesetih let devetnajstega stoletja pripeljalo v številna razvijajoča se rudarska in industrijska središča Vestfalije in Porenja,

Največ ljudi se je v tem času izselilo v Severno Ameriko, to je v Kanado in ZDA, ki so bile od osemdesetih let devetnajstega stoletja do prve svetovne vojne »Indija Koromandija Slovencev«.

V drugi polovici devetnajstega stoletja je počasi naraščalo zanimanje tudi za Južno Ameriko.

Britanske Kolumbije ter na farmah v Alberti in Saskatchewanu (Drnovšek, 1991, 79–84; Lukšič Hacin, 1995, 29).

V drugi polovici devetnajstega stoletja je počasi naraščalo zanimanje tudi za Južno Ameriko, zlasti za Argentino, Brazilijo in Venezuelo. Večina izseljencev, ki so se usmerili v te države, je bila iz Furlanije in Nadiške doline, del so predstavljali tudi izseljenci s Krasa in Goriškega, pozneje pa so se jim pridružili še s Primorske in iz Kranjske (Drnovšek, 1991, 75–78). Višek priseljevanja naših ljudi v Brazilijo, Argentino in Venezuelo je bil v letih 1878–1880, suženjstvo v Braziliji pa je bilo ukinjeno šele 1888. Kmalu po začetku odhajanja naših ljudi v Brazilijo so se v domačem tisku pojavila številna svarila o nevarnostih zaslužnjevanja in težkem življenju v tej državi, kjer so naši ljudje našli delo predvsem v gozdovih in na plantažah. Številna medijska svarila in glas povratnikov so zajezili odhajanje v Brazilijo. Prav tako kot Brazilija je bila tudi Argentina zainteresirana za prišleke in leta 1878 je prišlo do uradnih vabil argentinske vlade k priseljevanju in načrtnega množičnega priseljevanja (Drnovšek, 1993, 120).

Obstajajo različne ocene o tem, koliko ljudi se je do leta 1914 izselilo v prekomorske države, a prevladuje stališče, da je odšlo okoli 300.000 prebivalcev (Drnovšek, 1991, 45; Drnovšek, 1993, 85).

Na prelomu devetnajstega v dvajseto stoletje so se ljudje sicer množično izseljevali v prekomorske in zahodnoevropske države, delno pa tudi v dežele na jugovzhodni strani avstro-ogrske meje, v prostor, kjer je po prvi svetovni vojni nastala Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev ter pozneje Jugoslavija. Posebno intenzivno je bilo izseljevanje na Hrvaško in v Vojvodino, a to so bila takrat, politično gledano, ozemlja iste države in so te migracije veljale za notranje. Kljub temu pa je bila jezikovna in verska raznolikost vzrok pogostim razmislekom o odhajanju naših ljudi v te prostore kot o izseljevanju.²

V popisih prebivalstva za leta 1880 do 1910 najdemo, da se je v prostoru, ki je bil pozneje jugoslovanski (brez Slovenije), za slovenski materni/pogovorni jezik opredelilo relativno veliko število ljudi (Josipovič, 2014b, 124):

Leto popisa	1880	1890	1900	1910
Število	28.512	31.931	36.566	38.277

² Po drugi strani pa so bili ti razmisleki največkrat ločeni od osrednjih, uradnih razprav o množičnem izseljevanju Slovencev na prelomu devetnajstega v dvajseto stoletje, v katerih je bil jugovzhodni prostor le redko omenjen, kar velja še danes.

Podatki kažejo trend relativno enakomernega naraščanja. Primerjava podatkov z drugimi popisi prebivalstva pokaže, da je bil v vseh letih največji delež naših ljudi na Hrvaškem, saj se je v hrvaških popisih v obdobju 1880–1910 za slovenski materni/pogovorni jezik opredelilo veliko število ljudi, kar je razvidno iz preglednice (Josipovič, 2014a, 72):

Leto popisa	1880	1890	1900	1910
Število	24.811	26.261	28.766	28.269

Iz obeh tabel vidimo, da se je leta 1880 v prostoru, ki je bil pozneje jugoslovanski (brez Slovenije), za slovenski materni/pogovorni jezik opredelilo 28.512 oseb, od tega v popisu za Hrvaško vidimo, da jih je bilo tam 24.811, ostali so živeli drugje po prostoru bodoče Jugoslavije. V desetih letih je število razseljenih v pozneje jugoslovanskem prostoru (brez Slovenije) naraslo na 31.931, od tega v hrvaškem prostoru na 26.261 oseb. Leta 1910 se je v celotnem prostoru (brez Slovenije) za slovenski materni/pogovorni jezik opredelilo 38.277 oseb, na popisu za Hrvaško pa 28.269.

Josipovič navaja, da so za leto 1910 razpoložljivi tudi podatki za Vojvodino, kjer se je okoli 5000 oseb opredelilo za slovenski jezik, Bosno in Hercegovino – 3108 oseb, Črno goro, kjer je bilo takih oseb okoli 700, Makedonijo, kjer je bilo okoli 100 oseb opredeljenih za slovenski jezik, in Kosovo, kjer je bilo takih opredelitev 50. Za območje (ožje) Srbije je na voljo podatek iz leta 1905, ko se je za slovenski materni jezik izreklo 200 oseb (Josipovič, 2014a, 73–85).

Poklicna sestava izseljencev v jugovzhodnem prostoru je bila zelo pestra. Najdemo kmečke in industrijske delavce in delavke, rudarje, gozdarje, obrtnike, trgovce, tehnične in intelektualne kadre, podjetnike, državne in zasebne uradnike, nameščence, šolnike oziroma učitelje, žandarje, vojake, duhovnike in drugo. Uveljavilo se je tudi sezonsko delo poljedelskih delavcev, gozdarjev in lesarskih delavcev, težakov, splavarjev, krošnjarjev, predilk in drugih rokodelcev. Ženske so se zaposlovale tudi v gospodinjskih kot služkinje in hišne pomočnice. (Drnovšek, Kalc, 2014, 94–98). Iz tega časa je znano tudi odhajanje žensk, predvsem Primork, v Egipt, danes poznanih kot Aleksandrinke.³

³ Selitve v Egipt so se začele v sredini devetnajstega stoletja, najmočnejše so bile v letih 1875–1885. V Egiptu naj bi leta 1897 živelo čez 7000 Slovencev. Največ so bile sobarice, kuharice, varuške, šivilje, dojilje, tudi dvorne spremljevalke. V manjšem številu so v Egipt odhajali tudi moški. (Drnovšek, 1991, 72–74; Koprivec, 2013, 20).

Omenjenim selitvam v jugovzhodno Evropo, ki jih lahko uvrstimo med klasične oblike t. i. ekonomskih migracij, so se v tem času pridružile bolj specifične, tudi politično in sistemsko spodbujene selitve. Govorimo npr. o času okupacije Bosne, ko so se začele selitve, ki so bile povezane s kolonizacijo. Kot ugotavlja Drnovšek in Kalc, se je številčnejše slovensko naseljevanje v Bosni začelo v okviru kolonizacije okupirane dežele in »je postalo bolj načrtno v devetdesetih letih devetnajstega stoletja z uvedbo zemljiškega katastra. /.../ Koloni so morali razpolagati z začetnim kapitalom, zemljo, ki so jo dobili v zakup, je bilo treba izkrciti, bila pa je poceni in brezplačno so lahko izkoriščali gozdne vire za gradnjo in druge potrebe.« (Prav tam, 98) Omenjena kolonizacija ni edini primer, ko so bile selitve iz slovenskega etničnega prostora vpete v kolonialne težnje centra v relaciji do priključene, novo pridobljene periferije. Podobno so bili v kolonialne težnje vpeti npr. že omenjeni meksikajnarji, v razpravah o evropski kolonizaciji sveta pa so danes pogosti razmisleki o kolonialni vlogi misijonarjev, med katerimi najdemo kar nekaj Slovencev.

Na prelomu devetnajstega v dvajseto stoletje so – tako kot danes – pogosto razmišljali o razlogih za pojav množičnega izseljevanja iz slovenskega etničnega prostora. Najpogosteje so v ospredje postavljali ekonomske razloge, socialni položaj in iskanje boljšega zaslužka za dostojnejše življenje. Poleg tega pa že v devetnajstem stoletju posamezniki opozarjajo, da moramo upoštevati tudi osebne nematerialne razloge. Osebni nematerialni razlogi izseljevanja so bili v migracijskih razpravah in analizah dolgo časa zapostavljeno področje in se šele danes prebijajo v ospredje, čeprav so bili v praksi vedno intenzivno prisotni.

Prva svetovna vojna in obdobje med vojnami

Prva svetovna vojna je bila prelomnica v zgodovini migracij v Evropi in širše v svetu. V tem času so se ljudje zaradi vojne intenzivno selili. Za naš prostor Drnovšek izpostavlja predvsem begunce iz zaledja soške fronte, ki so bežali v Italijo in v druge dele Avstrije ter se vrnili domov že med vojno ali po njej. Mnogi so odšli prostovoljno, nekateri so bili evakuirani (2001, 2). Spemembe, ki so nastopile s prvo svetovno vojno in po njej, so korenito vplivale na obseg in usmeritve selitvenih tokov ter na odnos do migracij in migrantov v vseh migracijskih državah (Drnovšek in Kalc, 2014, 91). Za prekomorske selitve je pomembno, da je migracijska politika ZDA že na začetku

dvajsetega stoletja postajala vse bolj restriktivna. Drnovšek navaja, da je bil že leta 1882 sprejet zakon, ki je uvajal takso v višini 50 centov za administrativne stroške in sanitarije ter uvedel prepoved priseljevanja posameznikom, kot sledi iz citata: »/.../ kaznovanim, mentalno bolnim, nosilcem dednih napak in vsem tistim, ki bi lahko postali breme ameriške družbe. Le tri leta kasneje (1885) je bil pod pritiskom sindikatov sprejet zakon, ki je prepovedal vselitev osebam, ki so imele že sklenjeno delovno pogodbo. Izjemo je dopuščal za strokovnjake, profesorje in za hišno služinčad. Iz leta v leto so sledile omejitve za posamezne kategorije prišlekov, bilo pa je tudi več poskusov uvajanja predpisov, ki bi preverjali 'kulturno' raven priseljencev. Zlasti aktivna je bila 'Immigration Restriction League' iz Bostona (1894), ki je na prihajajoče Slovence, Latince in Azijce gledala zviška in jih obravnavala kot pokvarjene ljudi brez ustvarjalnih moči. Ameriški senator Henry Cabor Lodge je predlagal zakon, ki naj bi uvedel 'kulturni test'. Kongres ga je celo sprejel, vendar ga predsednik ZDA Cleveland pod pritiskom javnosti (1897) ni podpisal.« (Drnovšek, 1991, 197) Drnovšek nadaljuje, da je leta 1907 začela delati Dillinghamova komisija. Njena naloga je bila, da prouči priseljenjsko problematiko v odnosu do nacionalne politike ZDA. Njeni sklepi so po prvi svetovni vojni pripeljali ameriško vlado do uvedbe omejitvenih kvot za priseljevanje na etnični podlagi: »Zakon iz leta 1921 je uvedel letno kvoto v višini 3 % pripadnikov določene narodnosti, ki je živela v ZDA, tri leta kasneje pa je bil sprejet zakon Johnson-Reed (1924), še bolj restriktiven, in je določil kvoto 2 % pripadnikov določene narodnosti po štetju prebivalstva v ZDA leta 1910.« (Drnovšek, 1991, 197)

Prva svetovna vojna je zaustavila množično izseljevanje iz slovenskega etničnega prostora, a se je po vojni proces nadaljeval vse do let 1921 in 1924, ko se je z uvedbo omenjenega kvotnega sistema množično priseljevanje v ZDA skoraj povsem zaustavilo. Moramo pa opozoriti, da je takrat v ZDA že bilo veliko število slovenskih priseljencev, ki so prišli še pred uvedbo kvotnega sistema, in slovenska izseljenjska skupnost v ZDA je doživela največji društveni, kulturni, družbeni in politični razcvet v tridesetih letih dvajsetega stoletja.

Po zaprtju ameriških vrat so se naši izseljenci podali v Kanado, države Južne Amerike, Avstralijo in v zahodnoevropske države. V Kanado so se Slovenci, takrat iz novonastale Kraljevine SHS, izseljevali predvsem iz manj razvitih področij južne in jugovzhodne Slovenije (Dolenjska in Bela krajina), delno tudi iz zahodnih delov in Prekmurja. Največje število

Zlasti aktivna je bila 'Immigration Restriction League' iz Bostona (1894), ki je na prihajajoče Slovence, Latince in Azijce gledala zviška in jih obravnavala kot pokvarjene ljudi brez ustvarjalnih moči.

Po zaprtju ameriških vrat so se naši izseljenci podali v Kanado, države Južne Amerike, Avstralijo in v zahodnoevropske države.

Slovencev je prišlo v Kanado v letih 1924 do 1930, ko je izbruhnila svetovna gospodarska kriza. Šele v tej fazi priseljevanja lahko govorimo o slovenskih naselbinah v Kanadi. Nastale so predvsem okrog velikih rudnikov Ontaria, Quebeca, Alberte, Britanske Kolumbije, Nove Scotije. V začetku tridesetih let dvajsetega stoletja je slovenska naselbina v Kirkland Lake v Ontariu hitro naraščala in kmalu, za določen čas, postala največja v Kanadi. Večje število Slovencev se je naselilo še v Timminsu, Vancouvru, Torontu, Sudburyju. (Genorio, 1980, 268–270). V Južno Ameriko so se Slovenci priselili predvsem v Argentino in Urugvaj. V Argentino se je po letu 1922 spet usmeril val Primorcev, ki so bežali izpod Mussolinijeve nadvlade, ko se je začela italijanizacija slovenskega življa. V Urugvaj je večina slovenskih izseljencev prišla iz Prekmurja (Lukšič Hacin, 1995, 31). Primorci so po letu 1924 v večjem številu odhajali tudi v oddaljeno Avstralijo (Čebulj Sajko, 1992, 47).

V Evropi so se selili predvsem v Francijo, Belgijo in na Nizozemsko. Tja so prihajali tudi naši rudarji iz rensko-vestfalskega področja, saj je bila Nemčija po vojni gospodarsko močno oslABLJENA. Že pred prvo svetovno vojno naletimo na naše ljudi v Franciji, vendar so začeli prihajati v te kraje v večjem številu po prvi svetovni vojni: v letih 1919–1923 iz Westfalije, v dvajsetih letih pa tudi iz Kraljevine SHS. Tudi tu so se naseljevali predvsem v rudarskih kolonijah ter v nekaterih industrijskih področjih: Pas-de-Calais, Nord, Moselle, Meurthe et Moselle, Nicere, Puy de Domes (Kukovica, 1985, 182). V Francijo so prihajali rudarji iz Kočevja in Brestanice, kmalu pa tudi primorski Slovenci, ki so bežali zaradi terorja, ki so ga od italijanskih oblasti doživljali doma. Številčni so bili še kmetje z Dolenjske, Notranjske, Bele krajine in Prekmurja. V Franciji so bili dobrodošla delovna sila, saj se je francoska industrija v tem času zelo hitro razvijala in tudi spontano priseljevanje ni moglo pokriti vseh potreb po novi delovni sili, zato je »Francija leta 1925 organizirala sistematično priseljevanje s pomočjo koncesije za najemanje poljedeljskih delavcev iz Jugoslavije. Koncesija se je v letu 1926 razširila tudi na rudarje in industrijske delavce. Opomniti je treba, da so tudi zasavski rudarji leta 1924 odhajali na delo v Francijo na podlagi tako imenovanega ‚kontrakta‘ (delovne pogodbe).« (Kukovica, 1985, 182)

V Belgijo se je največ Slovencev preselilo v letih 1921 in 1922 iz Westfalije in pozneje iz Francije. Neposredno iz Slovenije so se v Belgiji naseljevali šele v letih 1925–1929. Veliko se jih je priselilo iz Julijske krajine, ki je bila pod italijanskim fašizmom, in je bilo v Belgiji največ primorskih Slovencev. Največ so se naseljevali v provincah

Limburg in Liegge, kjer so se zaposlili predvsem kot rudarji (Lukšič Hacin, 1995, 31–32). V letih 1925–1930 so Slovenci v večjem obsegu prihajali tudi na Nizozemsko in se v največjem številu naseljevali v holandskem delu pokrajine Limburg. V začetku so prihajali predvsem iz Nemčije, Belgije in Francije, po letu 1927 pa tudi iz Slovenije (Drenovec, 1983, 137).

Drnovšek (2001, 2) navaja oceno, da naj bi se med dvema svetovnima vojnama v prekomorske države in po Evropi razselilo 100.000 ljudi.

Z nastankom skupne države, Kraljevine SHS in pozneje Jugoslavije, se je povečalo izseljevanje v jugovzhodne dele skupne države. Prej zunanje, mednarodne migracije prek meja Avstro-Ogrske v druge prostore proti jugovzhodu so postale notranje in s tem drugače družbeno in politično obravnavane, včasih tudi načrtovane in spodbujane. Omenili smo, da se je v popisu leta 1910 v bodočem jugoslovanskem prostoru (brez Slovenije) za slovenski materni/pogovorni jezik opredelilo 38.277 oseb. Po podatkih novega popisa iz leta 1921, ki je bil izveden v Kraljevini SHS, je bilo v jugoslovanskem prostoru (brez Slovenije) takšnih že 57.970 opredelitev. Čez deset let (1931) se je število oseb s slovenskim maternim/pogovornim jezikom povečalo na 72.857. (Josipovič, 2014b, 124)⁴ Ta popis je bil zadnji pred drugo svetovno vojno, in morda lahko tvegamo oceno, da je koncem tridesetih, v začetku štiridesetih let dvajsetega stoletja po Jugoslaviji zunaj Slovenije živelo do 100.000 ljudi, ki so se identificirali s slovenstvom.

Slovenci so se številčneje naseljevali v večja mesta, največ v Zagreb, Sarajevo in Beograd. Poklicni sestav je bil od nekvalificiranih delavcev do najbolj kvalificiranih strokovnjakov in izobražencev. Bili so natakariji, trgovci, železničarji, rudarji, pa tudi profesorji, odvetniki, zdravniki, ravnatelji, samostojni podjetniki in visoki državni uradniki (Drnovšek, Kalc, 2014, 95–97; Kržišnik Bukić, 1992, 172–199). V rudarska področja so prihajali slovenski rudarji in nadaljevalo se je slovensko-bosansko predvojno sodelovanje, za katerega Koblar navaja, da so v številnih rudnikih slovenski rudarji in rudarski strokovnjaki predstavljali vodilni kader (Koblar, 2008, 17–18). Drnovšek in Kalc izpostavljata še rudarsko kolonijo na

⁴ Leta 1921 jih je bilo največ na območju današnje Hrvaške (23.217). Na območju BiH se jih je za slovenski materni jezik opredelilo 4.682, v Črni gori 499 in v Makedoniji 324. Veliko oseb se je za slovenski materni jezik opredelilo na področju (širše) Srbije: v Vojvodini 8.288, na območju (ožje) Srbije 3.420 in 186 na Kosovu. Čez deset let, leta 1931, je bilo na območju današnje Hrvaške 52.257 takšnih oseb, v Vojvodini 3.635, v (ožji) Srbiji 9.504, na Kosovu 479, na območju BiH 4.465, v Črni gori 1.317 in v Makedoniji 1.200. (Josipovič, 2014a, 67–89)

Kosovu, o kateri pišeta: »Kolonija, največja slovenska naselbina na Kosovu, je bila v Kosovski Mitrovici, v bližini katere je obratoval rudnik Trepča. Viri poročajo, da si tu dobil Slovenca na vsakem položaju, od inženirja do kopača, vsi pa so bili po letu 1928 uslužbenci angleškega podjetja, ki je prevzelo rudnike.« (2014, 97)

Migracije na jugovzhod po vzrokih lahko razvrstimo v klasične ekonomske (trajnejše ali trajne) izselitve in sezonsko delo, pojavljala pa se je tudi specifična oblika izseljevanja zaradi kolonizacije.⁵ Drnovšek in Kalc izpostavljata, da je odhajanje na sezonsko delo v določenih predelih Slovenije predstavljalo dopolnilni ali celo glavni vir zaslužka. Najbolj je bilo prisotno v Prekmurju,⁶ kjer lahko govorimo o dolgotrajni tradiciji sezonskega dela. Sezonske migracije so bile vezane na poklice, ki so se razlikovali po koledarskem času in trajanju sezone: gozdarska dela (od pomladi do konca jeseni), poljedelska dela (celo leto) (Drnovšek, Kalc, 2014, 106). Selitve kot del kolonizacijske politike pa so bile povezane z dejstvom, da je notranja kolonizacija »postala sestavni del prizadevanj za lajšanje potreb slovenskega malega kmeta in kmečkega prebivalstva, ki se zaradi posestnih razmer in produkcijskih struktur ni moglo preživljati z zemljo, in racionalizacijo izkoriščanja agrarnih resursov po državi. Povezano pa je bilo od samega začetka predvsem z vprašanjem slovenskih in hrvaških izseljencev oziroma beguncev iz Julijske krajine.« (Drnovšek, Kalc 2014, 98) Naselili so se na Kosovo ali v Makedonijo.⁷

Čeprav govorimo o skupni državi, je v tem času znotraj izseljenskih razprav glavno vprašanje predstavljalo soočanje s kulturno in versko raznolikostjo. V tem pogledu so notranje jugoslovanske migracije odpirale podobna vprašanja o slovenskem izseljenstvu

⁵ Po nastanku prve Jugoslavije je država vodila kolonizacijsko politiko iz gospodarskih, nacionalnih in verskih razlogov, vprašanje notranje kolonizacije pa je vse bolj postajalo sestavni del izseljenske nacionalne in prebivalstvene politike. Notranja kolonizacija je igrala vlogo pozitivne alternative zunanjemu izseljevanju (Drnovšek, Kalc, 2014, 93, 102).

⁶ Veliko Prekmurcev je v dvajsetih letih dvajsetega stoletja odhajalo v vzhodne dele Jugoslavije (Slavonijo, Baranjo, Bačko, Banat), in to organizirano prek zavoda za zaposlovanje oziroma borze dela v Murski Soboti, ki je bila ustanovljena 15. julija 1920. Sezonsko zaposlovanje je bilo pogodbeno urejeno (Drnovšek, 2005, 247; Drnovšek, 2012, 135–137).

⁷ »Na Kosovu je zemlja v veliki meri pripadala muslimanom oziroma Albancem, ki so jo mnogi prisilno zapustili že v letih 1912–1914, potem ko je dežela postala sestavni del Srbije. Država je ukinjala fevdalne odnose in v okviru agrarne reforme vodila program kolonizacije z namenom krepitev srbskega elementa. Do konca tridesetih let se je tako tja naselilo skoraj 50.000 Srbov, več tisoč Hrvatov in nekaj sto Slovencev.« (Drnovšek, Kalc, 2014, 101) Podobno je v Makedoniji potekala kolonizacija v Vardarski banovini, iz katere se je izselilo turško prebivalstvo (Žitnik, 2013, 42).

kot meddržavno izseljevanje Slovencev, ki so bila povezana s slovensko identiteto in s t. i. slovenskim narodnim vprašanjem.

Druga svetovna vojna in obdobje po drugi svetovni vojni do osamosvojitve Slovenije

Začetek druge svetovne vojne je močno posegel v selitve ljudi po Evropi. Divjanje vojne po vsej Evropi, taborišča, beg ljudi najprej proti državam zahodne Evrope in potem naprej čez ocean so povzročili močno »mešanje« ljudi v evropskem prostoru. Podobno se je dogajalo v Sloveniji, kjer v kontekstu nasilja, ki so ga preživljali ljudje in pred katerim so bežali, Drnovšek izpostavlja nasilna izseljevanja Slovencev in obravnava »izseljence (izgnance) iz časa druge svetovne vojne, npr. v Nemčijo, Italijo, na Hrvaško, v Srbijo in drugam, ko v vseh primerih govorimo o prisilnih selitvah. Posebej moramo omeniti prisilno izganjanje ljudi v delovna in koncentracijska taborišča v Italiji in Nemčiji. Tu naj samo omenim usodo kočevskih Nemcev, ki so morali zapustiti svoje domove na Kočevskem.« (2001, 2) Z vidika preseljevanj po jugoslovanskem prostoru pa je treba omeniti selitve, ki so se začele julija 1941 s pregonom Slovencev in deportacijo v Srbijo in Bosno in Hercegovino. V Srbijo je bilo deportiranih okoli deset tisoč Slovencev (Kržišnik Bukić, 2004, 549–550), v Bosno in Hercegovino pa okoli pet tisoč (Dolinšek-Divčič, 2001, 302). Po koncu druge svetovne vojne se je večina deportirancev vrnila v Slovenijo.

Ob koncu druge svetovne vojne so se pojavili beg pripadnikov poražene vojske in selitve dela civilnega prebivalstva v taborišča v Avstrijo in Italijo; prvi zaradi neposredne ogroženosti svojega življenja, drugi pa zaradi močne psihoze strahu pred novo politično oblastjo. Drnovšek navaja, da v slovenskih izseljenskih študijah v tem času poznamo: »begunce /.../, ki so se kot razseljene osebe po letu 1947 razkropili vsepovsod po svetu, zlasti v Argentino, Avstralijo, Kanado in ZDA, mnogi pa so ostali v raznih evropskih državah« (2001, 2).

Argentina je bila prva država, ki je uradno in skoraj brezpogojno dovolila naselitev slovenskih beguncev. Prva skupina je odšla iz italijanskih taborišč že leta 1947. Naselili so se predvsem v Buenos Airesu. V Argentini so bili deležni podpore in zaščite Peronove oblasti. Pri tem se spomnimo, da je v tem času v Argentini že obstajala organizirana slovenska skupnost, ki so jo v največji meri sestavljali Primorci, ki so se priselili po letu 1922 zaradi pritiskov Mussolinijeve politike. Njihov položaj v Argentini je bil v času

V Evropi so se selili predvsem v Francijo, Belgijo in na Nizozemsko.

Drnovšek navaja oceno, da naj bi se med dvema svetovnjima vojnama v prekomorske države in po Evropi razselilo 100.000 ljudi.

Čeprav govorimo o skupni državi, je v tem času znotraj izseljenskih razprav glavno vprašanje predstavljalo soočanje s kulturno in versko raznolikostjo.

Večje kolonije političnih emigrantov so nastale v Argentini, sledijo pa še ZDA, Kanada, Avstralija in države Zahodne Evrope.

Perona zelo težak. Jenšterle pravi, da so se po drugi svetovni vojni vsa društva »stare« slovenske emigracije v Argentini, razen Prekmurcev, včlanila v Slovansko zvezo (Union Eslava), ki jo je Peron leta 1949 prepovedal. Sledila je desetletna prepoved delovanja,⁸ ki je uničila možnosti za kontinuiteto »stare« izseljenske skupnosti in jo na neki način uničila (Jenšterle, 1992, 81–84, 117). Globoka ideološka razhajanja so postavila med »staro« in »novo« politično migracijo nepremostljiv zid in lahko celo rečemo, da sta bili v Argentini vse do osamosvojitve Slovenije dve slovenski izseljenski skupnosti.

V Kanado so begunci začeli prihajati po letu 1947. Ustanovljene so bile posebne vselitvene komisije, ki so že v taboriščih zbirale ljudi, ki so bili »primerni« za priselitev. Največ se jih je naselilo v Torontu, Montrealu, Hamiltonu. Le posamezni politični begunci so se vključili v že obstoječe organizacije slovenskih izseljencev, večina pa je sodelovala pri ustanavljanju novih, lastnih organizacij. Tako tudi tu zasledimo ideološki razkol med »starimi« in »novimi«, ki je delil slovensko izseljensko skupnost in jo na neki način notranje slabil (Genorio, 1984, 110; Klemen, 1985, 174; Švent, 1991, 173).

Begunci so se v ZDA začeli naseljevati leta 1949 in so prihajali do leta 1960 (Kolar, 1992, 191). Naselili so se v mestih po ZDA, kjer so že bile slovenske naselbine, največ pa v mesta Cleveland, Chicago in Milwaukee. Pred vsemi je bil Cleveland ali kot mu drugače rečejo tudi »ameriška Ljubljana« (Susel, 1991, 179). Susel nadaljuje, da v slovenskih izseljenskih skupnostih v ZDA že od časov nastajanja – v devetnajstem stoletju – zasledimo razcepljenost med posamezniki, ki so bili povezani s Cerkvijo, predvsem s slovenskimi župnijami, in tistimi, ki so se Cerkvi v celoti ali deloma odtujili. Ta dvojnost je pripeljala do podvajanja kulturnih, ekonomskih in zavarovalniških institucij. Razkol se je med drugo svetovno vojno – zaradi različnih odnosov do NOB v Jugoslaviji – in po njej s prihodom več tisoč političnih migrantov še okrepil (Susel, 1991, 179) in sega vse do današnjih dni.

V manjšem številu kot za druge države so se slovenski begunci odločali tudi za odhod v Avstralijo, ki je takrat, kakor še vrsto let pozneje, potrebovala delovno silo. Za pridobitev dovoljenja za izselitev je bilo treba opraviti več zdravstvenih pregledov in podpisati pogodbo s predstavniki migracijskih uradov, ki je določala obvezno dvoletno zaposlitev v Avstraliji. (Čebulj-Sajko, 1992, 51–53; Švent, 1991, 174).

Sklenemo lahko, da so večje kolonije političnih emigrantov nastale v Argentini, sledijo pa še ZDA, Kanada, Avstralija in države Zahodne Evrope. V virih zasledimo različne podatke, a prevladuje ocena, da je takoj po drugi svetovni vojni naš prostor zapustilo okoli 20.000 ljudi (Švent, 1991, 155).

Ponovna odhajanja v tujino iz pretežno ekonomskih razlogov opazimo pri nas že konec petdesetih, predvsem pa v šestdesetih letih dvajsetega stoletja. »Illegalno izseljevanje se je nadaljevalo do začetka šestdesetih let, ko je jugoslovanski režim priznal, da tudi socialistični sistem pozna pojav izseljevanja.« (Drnovšek, 2001, 2) Do uradnega odprtja jugoslovanskih meja v šestdesetih letih so bili vsi, »ki so ilegalno ali legalno, to je s potnimi listi, zapustili Jugoslavijo, označeni kot begunci oziroma politični emigranti« (prav tam), in za to obdobje se v zgodovinskih razpravah govori o t. i. prebežnikih. V letih 1955–1963 naj bi se iz Slovenije izselilo 11.000 ljudi (Drnovšek, 2001, 5). Prebežniki so se napotili v države Zahodne Evrope, v Argentino, ZDA,⁹ Kanado in Avstralijo.¹⁰

Jugoslovanske meje so se v začetku šestdesetih let dvajsetega stoletja uradno odprle za izseljevanje. Temu je sledilo obdobje organiziranih selitev (1965–1975), ki jih je podpirala tudi država.¹¹ Po gospodarski reformi leta 1965 so se tokovi izseljevanja ponovno vse bolj usmerjali v države Zahodne Evrope (ZRN, Francija, Švedska, Švica, Italija), in ZRN je kaj kmalu postala glavni cilj priseljevanja naših ljudi (Stare, 1977, 8). V večji meri je bila to ekonomska migracija, za katero se je pri nas uveljavil poseben termin »začasno delo v tujini«. Po popisu prebivalstva iz leta 1971 je bilo v državah zahodne Evrope 70.000 Slovencev, od tega največ v ZR Nemčiji (47.000) in v Avstriji (12.000) (Stare, 1978, 60). Že sredi

⁹ Po drugi svetovni vojni je v migracijski politiki ZDA še vedno veljal kvotni sistem. Leta 1952 je bil sprejet McCarran-Walterjev zakon, ki je uvedel minimalne spremembe sistema kvot, značilnega za migracijsko politiko ZDA (Gordon, 1964, 102). Določena je bila minimalna kvota za priseljence iz Azije, ki je do tedaj ni bilo. ZDA so popolno ukinile kvotni sistem šele leta 1965, ko je bil sprejet novi zakon o priseljevanju, ki je določal, da se je lahko iz ene države v ZDA letno priselilo 200.000 ljudi. (Sulić, 1983, 19)

¹⁰ V začetku so odhajali v prekomorske dežele, predvsem v Avstralijo in Kanado. Že v petdesetih letih dvajsetega stoletja so na avstralsko celino prihajali Primorci in Prekmurci. Močnejše doseljevanje naših ljudi v Avstralijo in Kanado je bilo v šestdesetih letih, in to v Avstraliji predvsem v industrijske predele Sydneyja, Melbourn, Adelaide, Canberre, Perth, idr., v Kanadi pa v Toronto, Hamilton, London, Kitchener, St. Catharines. »Jedro slovenske skupnosti (v Kanadi) se je premaknilo v južna mesta Ontaria. Novi slovenski priseljenci pa so se večinoma izognili rudarskim naseljem, ki so vse bolj zaostajala v razvoju. V mesta na jugu ter zlasti na 'Niagarski polotok' se je preselilo znatno število nekdanjih rudarjev.« (Genorio, 1984, 111)

¹¹ SFRJ je 1963 podpisala sporazum o reguliranju zaposlovanja jugoslovanskih delavcev v Avstriji. Sledili so sporazumi s Francijo (1965), s Kraljevino Švedsko (1967) in z ZRN (1969), potem pa še sporazumi z Nizozemsko, Belgijo, Luksemburgom in Avstralijo (Stare, 1977, 11–12).

⁸ Po Peronovem padcu (1958) se je položaj »stare« emigracije počasi zboljševal (Lukič Hacin, 1995, 34).

sedemdesetih let dvajsetega stoletja se pojavijo ugovori in dokazovanja, da se predvidena začasnost spreminja v trajno izseljenost. Vsi nadaljni dogodki in rezultati nekaterih raziskav so le še potrjevali te ugovore. Klinar izpostavlja, da se v gradivu ugotavlja, da se doba naših delavcev, ki so začasno zaposleni v tujini, podaljšuje in da njihovo bivanje v tujini ne ustreza planirani politiki o začasnem delu. Iz tega izpelje sklep, da je velik del naše t. i. občasne migracije postal trajna ekonomska migracija, torej, da so t. i. »zdomci na začasnem delu v tujini« dejansko izseljenci, saj se doba bivanja v tujini podaljšuje in ne ustreza planirani politiki. (Klinar, 1976, 250–255)

Po gospodarskem razcvetu in množičnih migracijah v Evropi pride do naftne krize (1973), ki je pustila globoke gospodarske posledice. V nekem smislu že lahko govorimo o začetku gospodarske recesije. V novih razmerah je »gasterbajterski model« v zahodnoevropskih državah prenehal funkcionirati. Aktualna migracijska situacija se izraža preko trga dela, pravnega statusa, vračanja in reintegracije ter socialno-pravnega položaja druge generacije migrantov. Nove krizne razmere, ki koreninijo v naftni krizi leta 1973, so imele usodne posledice tudi za naše ljudi: »Upoštevati moramo številne spremembe, ki so po letu 1973 nastopile v njihovem življenju. Prenehal je krožni tok njihovih migracij in ostala jim je samo izbira, ali se za trajno vrniti domov ali pa ostati v tujini za nedoločen, vendar daljši čas. Mnogim pa tudi ta izbira ni bila dana; iz različnih vzrokov so se morali vrniti domov, ker so izgubili svoja delovna mesta, v razmerah naraščajoče brezposelnosti pa niso imeli perspektiv za kakršno koli zaposlitev. Zahodnoevropski kapital je brez milosti opravil selekcijo med tujimi delavci: dobre delavce je zadržal, slabe (nekvalificirane, bolne itd.) pa poslal nazaj v države, iz katerih so prišli. Hkrati s tem, da ne dovoljuje prihajanja novih delavcev iz držav, ki niso članice EGS, pa je na razne načine omogočal združevanje družinskih članov tistih tujih delavcev, katere je zadržal – in s tem prihaja do nove rezervne armade tujih delavcev, predvsem pa do cenene ženske delovne sile.« (Pogačnik, 1984, 118)

S spremembami v migracijskih politikah zahodnoevropskih držav¹² se povsem izniči model začasnega dela v tujini. Presekalo se je

¹² Po letih 1973 in 1974 je število imigrantov naraščalo le še zaradi združevanja družin, naravnega prirastka in ilegalne migracije. Vsa nadaljna migracija je bila v celoti pogojena s potrebami imigrantskih držav. Že v letih 1974 in 1975 je prišlo do sistemsko izražene radikalnega obrata v migracijski politiki imigrantskih držav v smeri zaustavljanja nadaljnega pritoka tuje delovne sile. V naslednjih letih zasledimo predvsem t. i. družinsko imigracijo (Mesić, 1989, 11; Mesić, Heršak, 1988, 371–372). Konec sedemdesetih let dvajsetega stoletja se začnejo prizadevanja za integracijo imigrantov, ki so ostali, v novo družbo oz. integracijska migracijska politika.

»kroženje« delavcev med izvorno državo in državo sprejema, njihov položaj pa se je na neki način izenačil s pogoji izseljencev.

Leta 1978 Gosar podaja oceno o tem, koliko Slovencev naj bi živelo po svetu in kje se jih je naselilo največ. Za Evropo navaja, da je v ZRN, kjer se je s povojnim »začasnimi delom v tujini« središče slovenskega življa iz rensko-vestfalskega področja preneslo v trikotnik Stuttgart – Ingolstadt – München, okoli 50.000 do 60.000 Slovencev. Druga po številu je bila Avstrija z okoli 35.000 slovenskih migrantov. Na francoskem severozahodu in beneluškem Limburgu naj bi jih bilo 20.000.¹³ Za Nizozemsko navaja 350 družin (kar lahko ocenimo na 1000–1500 ljudi), za Belgijo 3000 in okoli 7.000 v Veliki Britaniji, največ v Londonu in Rochdolu (Gosar, 1978, 149–154). Temu Prešeren (1990, 204) dodaja, da naj bi odšlo v Švico 4000–5000 ljudi in enako število tudi na Švedsko. Za prekomorske države Gosar nadaljuje, da naj bi jih bilo v ZDA več kot 400.000,¹⁴ v Kanadi pa 40.000. V Latinski Ameriki jih je bilo največ v Argentini, po oceni prek 30.000, v manjšem številu pa so se nahajali tudi v Braziliji, Mehiki, Urugvaju in Čilu (Gosar, 1978, 154–156). Poleg tega so slovenski izseljenci v večjem številu živeli tudi v Avstraliji, za katero ocenjujejo, da je bilo tam v tem času od 22.000–30.000 Slovencev (Čebulj Sajko, 1992, 74).

Poleg odhajanja iz države so se ljudje iz Slovenije še naprej razseljevali po Jugoslaviji.

V popisu iz leta 1948 najdemo, da je bilo v jugoslovanskem prostoru (brez Slovenije) 64.414 oseb s slovenskim maternim/pogovornim jezikom.¹⁵ V petih letih je to število močno naraslo, saj za leto 1953 najdemo podatek, da se je v jugoslovanskem prostoru (brez Slovenije) 71.833 oseb izreklo za slovensko narodno pripadnost,¹⁶ (kar je podobno število kot v popisu leta 1931). V naslednjih petih letih je število upadlo, saj podatki za leto 1961 kažejo, da se je v

¹³ 6.000–7.000 jih je živelo v t. i. »slovenskem evropskem Clevelandu«, v mestu Freyming-Marelbach (Gosar, 1978, 150).

¹⁴ Gosar navaja, da so leta 1978 slovenski izseljenci v ZDA živeli v treh makroregionalnih področjih, na katerih so se izoblikovala tudi slovenska naselja: 1) vzhodno, atlantsko področje, 2) osrednja prijezerska regija in 3) srednji zahod in zahod ZDA (1978, 154–155).

¹⁵ Na območju Hrvaške 37.858 (Josipovič, 2014a, 72), na območju BiH 4.338 (prav tam, 77), v Črni gori 484 ljudi (prav tam, 79), v Vojvodini 7.192 (prav tam, 74), na območju (ožje) Srbije 13.530 oseb (prav tam, 82), na Kosovu 283 (prav tam, 83) in v Makedoniji 729 oseb (prav tam, 85).

¹⁶ Na območju Hrvaške je bilo 43.191 oseb (Josipovič 2014a:72) in na območju BiH 10.000 oseb (prav tam, 77). V Črni gori se je za slovenski materni jezik opredelilo 642 ljudi (prav tam, 79), v Vojvodini 6.025 oseb (prav tam, 74), na območju (ožje) Srbije 14.281 oseb (prav tam, 82), na Kosovu 411 oseb (prav tam, 83) in v Makedoniji 983 oseb (prav tam, 85).

Jugoslovanske meje so se v začetku šestdesetih let dvajsetega stoletja uradno odprle za izseljevanje.

Ilegalno izseljevanje se je nadaljevalo do začetka šestdesetih let, ko je jugoslovanski režim priznal, da tudi socialistični sistem pozna pojav izseljevanja.

jugoslovanskem prostoru (brez Slovenije) 66.965 oseb izreklo za slovensko narodno pripadnost.¹⁷ Čez deset let, leta 1971, so številke še nižje. V popisu je podatek, da se je v jugoslovanskem prostoru (brez Slovenije) 54.003 oseb izreklo za slovensko narodno pripadnost.¹⁸ V popisu iz leta 1981 je število oseb, ki se je izreklo za slovensko pripadnost, še nižje. V desetih letih se je zmanjšalo za več kot 10.000, saj se je v jugoslovanskem prostoru (brez Slovenije) za slovensko narodno pripadnost izreklo le še 41.126 oseb.¹⁹ V zadnjem popisu, ki je bil izveden tik pred formalno osamosvojitvijo Slovenije leta 1991, se je za slovensko narodno pripadnost opredelilo le še 34.464 ljudi²⁰ (Josipovič 2014b, 124).

Sklep

Danes živi po svetu veliko število Slovencev in njihovih potomcev, ki samopodobo povezujejo z etničnim poreklom svojih staršev oziroma svojih prednikov skozi t. i. koncept sestavljenih identitet. Razprave o številu ljudi, ki se po svetu identificirajo s slovenstvom, morajo upoštevati, da lahko govorimo zgolj o ocenah in te se po različnih virih zelo razhajajo. Vzroki za razhajanja so različni, a omenimo le nekaj najpomembnejših. Prvi razlog je povezan z dejstvom, da so bili izseljenci s slovenskega etničnega ozemlja v času izseljevanja v večini tujih državnih statistik in popisov vodeni po različnih narodnostih oziroma so bili popisi vodeni po kategoriji državljanstva. Tako so bili pred prvo svetovno vojno pogosto registrirani kot Avstrijci in Italijani, po prvi svetovni vojni vse do osamosvojitve Slovenije pa kot Jugoslovani. Poseben primer dodatno predstavljajo Primorci, ki so bili vse do druge svetovne vojne pod Italijo. Prav tako moramo omeniti posameznike in njihove potomce, ki so prihajali z ozemlja današnje Slovenije, a (so)

17 Na območju Hrvaške 39.103 oseb (Josipovič, 2014a, 72), na območju BiH 5.939 oseb (prav tam, 77), v Črni gori 819 oseb (prav tam, 79), v Vojvodini 5.633 oseb (prav tam, 74), 13.814 oseb v ožji Srbiji (prav tam, 82), 510 oseb na Kosovu (prav tam, 83) in v Makedoniji 1.147 oseb (prav tam, 85).

18 Na območju Hrvaške 32.497 oseb (Josipovič, 2014a, 72), na območju BiH 4.053 oseb (prav tam, 77), v Črni gori 658 oseb (prav tam, 79), v Vojvodini 4.639 oseb (prav tam, 74), 10.926 oseb v ožji Srbiji (prav tam, 82), 392 oseb na Kosovu (prav tam, 83) in v Makedoniji 838 oseb (prav tam, 85).

19 Na območju Hrvaške 25.136 oseb (Josipovič, 2014a, 72), na območju BiH 2.753 oseb (prav tam, 77), v Črni gori 564 oseb (prav tam, 79), v Vojvodini 3.456 (prav tam, 74), 8.207 oseb v ožji Srbiji (prav tam, 82), 343 oseb na Kosovu (prav tam, 83) in v Makedoniji 667 oseb (prav tam, 85).

20 Na območju Hrvaške 22.714 oseb (Josipovič, 2014a, 72), na območju BiH 2.190 oseb (prav tam, 77), v Črni gori 407 oseb (prav tam, 79), v Vojvodini 2.563 (prav tam, 74), 5.777 oseb v ožji Srbiji (prav tam, 82), 300 oseb na Kosovu (prav tam, 83) in v Makedoniji 513 oseb (prav tam, 85).

se samoopredeljevali kot Avstrijci in Italijani. Samoopredelitev je še posebno pomembna v okoliščinah, ko govorimo o potomcih izseljencev, pri katerih v kontekstih najstarejših izseljenskih skupnosti lahko srečamo predstavnike četrte, pete generacije potomcev. Drugi razlog za razhajanja v ocenah o številu izseljenih so ilegalne izselitve in nepopisani pregoni. Tretji razlog so razlike v uporabljenih virih, metodologijah in definicijah terminov, ki jih uporabljajo v analizah, pri tem pa izstopajo predvsem različni pristopi do potomcev iz mešanih zakonov.

Pri analizi slovenskih izseljenskih skupnosti v sedanosti je nujno upoštevati kompleksnost in raznolikost razmer, do katerih je prišlo zaradi izrazite heterogenosti izseljenskih generacij v zgodovinskem kontinuumu. Kaj hočem reči? V zgodovini slovenskega izseljevanja lahko govorimo vsaj o generaciji izseljencev iz druge polovice 19. stoletja oz. iz preloma stoletja, o generaciji iz obdobja med dvema svetovnima vojnama, o generaciji povojne politične emigracije, o generaciji povojnih ekonomskih prebežnikov in o generaciji povojne ekonomske emigracije. Predstavniki teh generacij so odhajali iz različnih družbenopolitičnih in kulturnojezikovnih kontekstov, ki so jih odnašali s seboj in jih v tujini prenašali na svoje potomce. Njihovi potomci, ki so se identificirali s slovenstvom, so bili različni od generacij izseljencev, ki so pozneje prihajale v njihova okolja, ter od njihovih potomcev, na katere so nove generacije prenašale izročilo poznejših let, ko so sami zapuščali slovensko okolje. Poleg tega so se naši ljudje doseljevali v kulturno in geografsko zelo različna okolja, katerih kulturne in geografske distance so bile zelo različne ter so pomembno vplivale na dinamiko odnosov v skupnostih. V različnih okoljih so se ljudje naseljevali na različne načine (strnjeno, razpršeno), odhajali so zaradi različnih vzrokov, in vse to je vplivalo na odnose, ki so jih (ali jih niso) med sabo vzpostavili in vzdrževali. Ne nazadnje je nujno poudariti, da je vsak posameznik specifična posebnost, ki v enakih razmerah ravna podobno ali povsem različno kot ostali posamezniki. Vse omenjeno le na kratko ilustrira, kako kompleksna in občutljiva mora biti analiza o Slovencih in njihovih potomcih ter izseljenskih skupnostih po svetu, če hočemo resnično razumeti dinamiko na ravni obstoječih družbenih odnosov.

Viri in literatura

1. Čebulj-Sajko, Breda, 1992, *Med srečo in svobodo*. Ljubljana: samozaložba.

2. Dolinšek Divčič, Marija, 2001, Slovenci v Bosni in Hercegovini. V Trebše Štolfa, Milica (ur.), *Slovensko izseljenstvo: zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice*. Ljubljana: Združenje Slovenska izseljenska matica, str. 301-306.
3. Drenovec, Franc, 1983, Slovenci na Nizozemskem in pevsko društvo Zvon. *Slovenski koledar '84*. Ljubljana: Slovenska izseljenska matica, str. 137-148.
4. Drnovšek, Marjan, 1991, *Pot slovenskih izseljencev na tuje*. Ljubljana: Mladika.
5. Drnovšek, Marjan, 1993, *Izseljevanje iz širše ljubljanske okolice 1890-1914*. Doktorsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
6. Drnovšek, Marjan, 2001, *Vzroki za izseljevanje Slovencev v zadnjih dveh stoletjih*. Dostopno na http://www2.arnes.si/~krsrd1/conference/Speeches/Drnovsek_slo.htm.
7. Drnovšek, Marjan, 2005, *Prekmurski sezonski delavci*. V *Slovenska kronika XX. stoletja 1900-1941*, str. 247. Ljubljana: Nova revija.
8. Drnovšek, Marjan, 2010, *Izseljevanje »rak rana« slovenskega naroda: od misijonarja Friderika Barage do migracijske politike države Slovenije*. Ljubljana: Nova revija.
9. Drnovšek, Marjan, 2012, *Slovenski izseljenci in zahodna Evropa v obdobju prve Jugoslavije*. Ljubljana: Založba ZRC.
10. Drnovšek, Marjan, Kalc, Aleksej, 2014, *Poklicne migracije Slovencev v jugoslovanskem prostoru med svetovnima vojnama*. V Žitnik Serafin, Janja (ur.), *Priseljevanje in društveno delovanje Slovencev v drugih delih jugoslovanskega prostora: zgodovinski oris in sedanost*. Ljubljana: Založba ZRC, str. 91-117.
11. *Enciklopedija Slovenije* 7, 1993, Ljubljana: Mladinska knjiga.
12. Genorio, Rado, 1980, *Priseljevanje Slovencev v Kanado pred drugo svetovno vojno*.
13. *Slovenski koledar '81*. Ljubljana: Slovenska izseljenska matica, str. 266-270.
14. Genorio, Rado, 1984, *Ob 50-letnici vzajemne podporne zveze Bled*. *Slovenski koledar '85*. Ljubljana: Slovenska izseljenska matica, str. 109-113.
15. Gosar, Anton, 1978, *Obseg, vzročnost in karakteristike slovenskega izseljevanja v tujino*. V *Izseljenstvo naroda i narodnosti Jugoslavije*. Zagreb: Zavod za migracije i narodnosti, str. 144-159.
16. Jenšterle, Marko, 1992, *Z argentinskimi Slovenci*. Ljubljana: Karantanija.
17. Josipovič, Damir, 2014a, *Slovenci na Balkanu skozi moderne popise prebivalstva 1880-2012*. V Žitnik Serafin, Janja (ur.), *Priseljevanje in društveno delovanje Slovencev v drugih delih jugoslovanskega prostora: zgodovinski oris in sedanost*. Ljubljana: Založba ZRC, str. 67-89.
18. Josipovič, Damir, 2014b, *Preseljevanje Slovencev med jugoslovanskimi republikami in poselitveni vzorec po letu 1945*. V Žitnik Serafin, Janja (ur.), *Priseljevanje in društveno delovanje Slovencev v drugih delih jugoslovanskega prostora: zgodovinski oris in sedanost*. Ljubljana: Založba ZRC, str. 119-135.
19. Južnič, Stane, 1981, *Novejša zgodovina*. Ljubljana: DDUU.
20. Klemen, Frank, 1985, *Kratka zgodovina slovensko-kanadskega društva v Edmontonu 1964-1984*. *Slovenski koledar '86*. Ljubljana: Slovenska izseljenska matica, str. 174-179.
21. Klinar, Peter, 1976, *Mednarodne migracije*. Maribor: Obzorja.
22. Koblar, Stanislav, 2008, *Četrta stran trikotnika: Slovenci v Bosni in Hercegovini: 1878-2000*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
23. Kolar, Bogdan, 1992, *Med Slovenci v Fairfieldu*. *Slovenski koledar '93*. Ljubljana: Slovenska izseljenska matica, str. 191-196.
24. Kolar - Dimitrijević, Mira, 1980, *Rudarske naselbine v Westfaliji*. *Slovenski koledar '81*. Ljubljana: Slovenska izseljenska matica, str. 259-265.
25. Koprivec, Daša, 2013, *Dediščina Aleksandrink in spomini njihovih potomcev*. Ljubljana: Založba ZRC.
26. Kržišnik-Bukić, Vera, 1992, *O Slovencih na območju Jugoslavije izven Slovenije po popisih prebivalstva 1921-1991*. *Razprave in gradivo*, št. 26-27, str. 172-199.
27. Kržišnik-Bukić, Vera, 2004, *Slovenci v Beogradu*. V Baš, Angelos (ur.), *Slovenski etnološki leksikon*. 1. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 546.
28. Kukavica, Anton, 1985, *70 let slovenske naselbine v Moselle in Meurthe et Moselle*. *Slovenski koledar '86*. Ljubljana: Slovenska izseljenska matica, str. 182-184.
29. Lukšič Hacin, Marina, 1995, *Ko tujina postane dom*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
30. Lukšič-Hacin, Marina, 1999, *Razseljevanje ljudi iz slovenskega etničnega prostora s poudarkom na življenju Slovencev na Švedskem*. *Teorija in praksa*, št. 1, str. 19-41.
31. Lukšič-Hacin, Marina, Udovič, Boštjan, 2014, *»Rajš' ko Talijana, sem zbrala Slovana« : analiza preseljevanj Slovencev na ozemlje držav nekdanje Jugoslavije in njegove posledice*. *Prispevki za novejšo zgodovino*, št. 2, str. 178-194.
32. Mahnič, Joža, 1979, *Izseljevanje iz Bele krajine in njega odmevi pri Otonu Župančiču*.
33. *Slovenski koledar '80*. Ljubljana: Slovenska izseljenska matica, str. 177-180.
34. Makuc, Dorica, 1984, *Morda, morda pa niso povsem izginili ... Slovenski koledar '85*. Ljubljana: Slovenska izseljenska matica, str. 137-141.
35. Mesić, Milan, Heršak, Emil, 1989, *Evropa, integracija i (jugoslovenska) migracija*. *Migracijske teme*, št. 1, str. 5-20.
36. Mesić, Milan, 1988, *Evropska migracijska situacija in perspektiva*. *Migracijske teme*, št. 4, str. 371-394.
37. Pogačnik, Milan, 1984, *Društva slovenskih delavcev v zahodnoevropskih državah*. *Slovenski koledar '85*. Ljubljana: Slovenska izseljenska matica, str. 114-118.
38. Prešeren, Jože, 1990, *Po poteh Slovencev v svetu*. *Slovenski koledar '91*. Ljubljana: Slovenska izseljenska matica, str. 197-204.
39. Stare, Franc, 1977, *Organiziranje zunanje migracije Slovencev*. Ljubljana: RI FSPN.
40. Sulić, Nives, 1983, *Thank's Good I'm Slovenian*. Ljubljana: Znanstveni zbornik FF.
41. Susel, Rudolph, 1991, *Poslanstvo in vloga časopisa Ameriška domovina v zgodovini ameriških Slovencev, 1919-1991*. *Slovenski koledar '92*. Ljubljana: Slovenska izseljenska matica, str. 177-182.
42. Švent, Rozina, 1991, *Slovenski tisk v zdomstvu po letu 1945*. *Slovenski koledar '92*. Ljubljana: Slovenska izseljenska matica str. 154-176.
43. Žitnik Serafin, Janja, 2013, *Organiziranost, delovanje in prihodnji izzivi slovenskih društev v drugih delih nekdanje Jugoslavije*. *Dve domovini*, št. 37, str. 41-52.

Razprave o številu ljudi, ki se po svetu identificirajo s slovenstvom, morajo upoštevati, da lahko govorimo zgolj o ocenah in te se po različnih virih zelo razhajajo.

V zgodovini slovenskega izseljevanja lahko govorimo vsaj o generaciji izseljencev iz druge polovice 19. stoletja oz. iz preloma stoletja, o generaciji iz obdobja med dvema svetovnima vojnama, o generaciji povojne politične emigracije, o generaciji povojnih ekonomskih prebežnikov in o generaciji povojne ekonomske emigracije.

Dr. Damir Josipovič
Inštitut za narodnostna
vprašanja
damir.josipovic@guest.arnes.si
COBISS: 1.04

Migracije v Slovenijo iz (nekdanje) Jugoslavije po drugi svetovni vojni

Migrations to Slovenia from (Former) Yugoslavia after World War II

Povzetek

Članek predstavlja oris migracijskih tokov v Slovenijo po drugi svetovni vojni. Avtor razlaga spremembe v etnični strukturi prebivalstva Slovenije z vidika učinkov notranjelijugoslovanskih migracij. Predstavi glavne etnične skupine v Sloveniji in njihovo migracijsko zaledje. Razloži tudi vzroke za priseljevanje in predstavi teorijo psevdoprostovoljnih migracij. Članek se ustavi tudi pri današnjem migracijskem trenutku Slovenije in izpostavlja ključne probleme, ki spodbujajo najnovejše izseljevanje iz Slovenije.

Ključne besede: Slovenija, migracije, etnična struktura, manjšine, izseljevanje, priseljevanje, beg možganov, teorije migracij.

Abstract

The article outlines the waves of migration to Slovenia after World War II. The author explains the changes to the ethnic structure of Slovenia's population from the aspect of the impact of internal Yugoslav migrations. He presents the main ethnic groups in Slovenia and their migration hinterland. He also explains the reasons behind immigration and presents the theory of pseudo-voluntary migrations. The article also mentions the present-day migration situation in Slovenia and highlights the main problems that are triggering the latest wave of emigration from Slovenia.

Key words: Slovenia, migrations, ethnic structure, minorities, emigration, immigration, brain drain, migration theories.

Uvod

Pred 19. stoletjem in pred uvedbo modernih popisov prebivalstva (od leta 1857 dalje) ni mogoče z natančnostjo govoriti o obsegu priseljevanja na teritorij, ki ga danes predstavlja Republika Slovenija. Kot je že ob koncu 19. stoletja dokazoval eden od pionirjev migracijskih raziskovanj, Anglež Ernest Ravenstein, ima vsak izselitveni ali priselitveni tok svoj protitok, ki ni nujno enako obsežen. Že samo na podlagi tega principa je gotovo, da je poleg izseljevanja prebivalstva potekalo tudi sistematično naseljevanje ali stihijsko priseljevanje v današnji slovenski državni prostor. Znanе so naselitve upornih kmetov iz Frankovske in Turingije na Kočevsko v 14. stoletju, pa sistematična zlasti južnotirolska kolonizacija Rovtarskega hribovja (trikotnik med Kranjem, Logatcem

in Tolminom). Kolonizacija germanskih in germaniziranih skupin prebivalcev se je od 9. do 15. stoletja vršila tudi zunaj nekdanje Kranjske na Koroškem, Štajerskem in v Panoniji ter na zahodu v Furlaniji in Primorju, vendar seveda prostorsko zunaj današnje Slovenije (Kos, 1933, 113–117). Velike premike prebivalstva so povzročila vojaška osvajanja s severovzhodne in jugovzhodne strani: najprej Obri, nato Madžari, za kratko Mongoli in Tatari, kasneje pa Turki. Vsaj od 10. stoletja dalje današnje severovzhodno Slovenijo zaznamuje zgodovinski nastop Madžarov v panonsko-karpatem bazenu, od 15. stoletja dalje pa globok prodor osmanskih Turkov v osrčje Balkanskega polotoka. Če se je ogrsko-germanska meja med 10. in 12. stoletjem premaknila iz Prlekije oz. Slovenskih goric na Kučnico in Muro ter Dravo, pa je bilo ozemlje od Primorske, Kranjske z Belo

Krajino in Žumberkom do Posavja, Posotelja, Podravja in Pomurja pod velikim pritiskom beguncev, prebeglih pred osmanski osvajanj.

Te naselitve so bistveno manj konsistentno zabeležene, največkrat zaradi izjemno negotovih geopolitičnih razmer in nezadržnega napredovanja osmanskega imperija, ki je od osvojitve pomembne postojanke »Saraj-ovasi« ob zgornjem toku reke Bosne leta 1455 in predaji bosanskega kralja Stjepana Tomaševića leta 1463 v manj kot dvesto letih doseglo največji obseg in ki je po porazu pred Dunajem leta 1683 začelo naglo usihati. V obdobju od 15. do 18. stoletja je na tedanje svobodno ozemlje prišlo do veliko prebegov iz današnje Hrvaške, Bosne, Hercegovine in Črne gore (Šehić in Tepić, 2002, 73). Zgodovinski pojav osmanskih Turkov je za poselitev današnje Slovenije izjemnega ali celo odločilnega pomena, saj je v redko naseljenih kraških in subpanonskih območjih številčno okrepil prebivalstvo ali pa poselil od vojn, lakote in boleznih opustošena območja.

Padec osmanskega cesarstva na Balkanu povzroči v 19. stoletju preobrat, saj se v tem času začne večje izseljevanje na izpod Turkov osvobojena območja Hrvaške, Slavonije, Bosne in Vojvodine. Današnje slovensko ozemlje zaradi agrarne prenaseljenosti proti koncu 19. stoletja zaznamuje množična emigracija v druge evropske dežele in prekomorska emigracija v Ameriko, ki se nadaljuje tudi v 20. stoletje. Tudi to je čas velikih nestabilnosti in pospešenega izseljevanja, saj ga zaznamuje obdobje dveh svetovnih vojn z vmesno dolgotrajno gospodarsko krizo. Vojne izgube, travmatizacija zaradi primanjkljaja občutja varnosti, hrane, in drugih življenjsko potrebnih dobrin vseh starosti prebivalstva povzročata večgeneracijske prenose travme na mlajše generacije (Sotero, 2006).

Obdobje po drugi svetovni vojni – spreminjanje etnične strukture pod vplivom priseljevanja

Tako se je kultura emigracije po letu 1945 kljub spremembi političnega in družbenega sistema v tedanji Jugoslaviji in s tem v Sloveniji obnovila z *gastarbajterstvom* (zdomstvom). Zdomstvo so od šestdesetih let 20. stoletja oblasti smatrale kot začasen pojav in ga v popisih prebivalstva tako tudi obravnavale. Vsi zdomci so bili namreč šteti v »stalno« prebivalstvo, čeprav jih lahko že desetletja ni bilo več v državi (Josipovič, 2012). Obdobje od šestdesetih let naprej zaznamuje razmahnjena industrializacija države, v Sloveniji pa se uveljavlja tudi model

policentričnega razvoja (Klemenčič, 1971) zlasti zaradi intenzivne emigracije iz perifernih delov Prekmurja in Štajerske (Josipovič, 2009). Hkrati je to obdobje pomenilo tudi začetek intenzivnejšega priseljevanja iz drugih jugoslovanskih republik, medtem ko so se Slovenci že v veliki meri naseljevali po drugih delih Jugoslavije. Tako je približno 70.000 Slovencev (pogosto kot nameščencev) odšlo v druge republike, zlasti v urbana središča, in se pridružilo že obstoječim slovenskim pretežno agrarnim skupnostim (Josipovič, 2014). Če k tej številki prištejemo še približno 60.000 Slovencev, ki so trajno ostali v zdomstvu po Nemčiji, Avstriji in drugih evropskih deželah, se je velik del naravnega prirastka prebivalstva Slovenije dejansko prelil v dokončno emigracijo (ca. 130.000). To lahko razberemo iz trenda v spremembah zastopanosti posameznih etničnih opredelitev po popisih prebivalstva 1948–2002 (preglednica 1).

Iz preglednice 1 je tudi razvidno, da je število prebivalcev Slovenije najbolj naraslo v obdobju 1971–1981, kar gre predvsem na račun povojnih babyboom generacij (1946–1955), šele v drugi vrsti pa na račun povečanega priseljevanja. Medtem ko se je število opredeljenih za Slovence strmo vzpenjalo do leta 1961, se je po nastopu zdomstva ta trend upočasnili. Delež opredeljenih za Slovence se je od leta 1948 sicer rahlo zmanjševal, najprej na račun priseljevanja, nato pa na račun nižjega splošnega etničnega opredeljevanja. Za ugotavljanje natančnejših razmerij med posameznimi etničnimi opredelitvami je zato smotrnejše deleže računati od vseh opredeljenih, ne pa od vsega prebivalstva. V zadnjih dveh desetletjih se namreč zelo komplicira individualno etnično opredeljevanje, za kar pa ne zadoščajo klasične kategorične popisne poizvedbe.

Učinke priseljevanja lahko spremljamo tudi preko rasti števila opredelitev za posamezno etnično pripadnost. Tako lahko denimo pri Hrvatih opazimo že tradicionalno prisotnost v Sloveniji, saj so po številu leta 1948 presegali vse druge manjšine. Njihovo število najbolj poraste v drugi polovici petdesetih (+13.000) in v šestdesetih letih (+10.000). V sedemdesetih njihovo število še dodatno naraste (+12.000), k čemur poleg priseljevanja prispeva vstop v rodno dobo povojnih babyboom generacij. Tudi sicer je rodnostno obnašanje pri Hrvatih v Sloveniji zelo podobno slovenskemu povprečju (Josipovič, 2004). Po letu 1981, ko popisno število Hrvatov v Sloveniji doseže višek, sledi izrazito upadanje hrvaške opredelitve na le 35.000 leta 2002. Temu so botrovali vzporedni procesi fizičnega zmanjševanja populacije (višja smrtnost ob

Zdomstvo so od šestdesetih let 20. stoletja oblasti smatrale kot začasen pojav in ga v popisih prebivalstva tako tudi obravnavale. Vsi zdomci so bili namreč šteti v »stalno« prebivalstvo, čeprav jih lahko že desetletja ni bilo več v državi.

	*1948	*1953	1961	**1971	**1981	**1991	**2002
PREBIVALSTVO SKUPAJ	1391873	1466425	1591523	1679051	1838381	1913355	1964036
Etnično opredeljeni	1391863	1466214	1587585	1664093	1800680	1845022	1775044
Etnično neopredeljeni	10	211	6722	27238	68101	91311	211133
Slovenci	1350149	1415448	1522248	1578963	1668623	1689657	1631363
Hrvati	16069	17978	31429	41556	53882	52876	35642
Madžari	10579	11019	10498	8943	8777	8000	6243
Srbi	7048	11225	13609	20209	41695	47401	38964
Nemci in Avstrijci	1824	1906	986	666	455	424	680
Italijani	1458	854	3072	2987	2138	2959	2258
Črnogorci	521	1356	1384	1950	3175	4339	2667
Makedonci	366	640	1009	1572	3227	4371	3972
Albanci	216	169	282	1266	1933	3534	6186
Bošnjaki (Muslimani)	179	1617	465	3197	15339	29577	40071
Bolgari	...	49	180	138	103	168	138
Čehi	...	807	584	442	423	315	273
Poljaki	...	275	222	191	200	196	140
Rusi	...	593	295	297	189	167	451
Rusini in Ukrajinci	...	46	384	204	244	267	510
Slovaki	...	60	71	75	139	139	216
»Ostali Slovani«	2544						
Romi	...	1663	158	951	1393	2259	3246
Judje	...	15	21	72	9	37	28
Grki	...	24	50	24	15	21	54
Romuni	...	41	48	41	93	115	122
Turki	...	68	135	52	86	142	259
Vlahi	...	9	6	4	16	37	13
»Ostali Neslovani«	910						
Drugi opredeljeni	...	352	449	293	526	1021	1548

Preglednica 1: Spremembe etnične strukture, Slovenija 1948–2002 (Vir: SURS, preračuni avtorja)

*V popisih 1948 in 1953 ni zajeto prebivalstvo ozemelj, ki so pripadla Sloveniji po razpadu Svobodnega tržaškega ozemlja in istrskih naselij, ki so po sporazumu s Hrvaško iz leta 1955 pripadli Sloveniji. Popis 1948 ne vsebuje podrobne razdelitve po posameznih pripadnostih, pač pa »nejugoslovanske« etnične pripadnosti deli na »ostale Slované« in »ostale Neslovane«.

**V jugoslovanskih popisih 1971–1991 so izločeni odsotni »zdomci«, s čimer se podatki lažje primerjajo s slovenskim popisom iz leta 2002, ki je bil izveden po drugačni metodologiji.

višji povprečni starosti), okolnosti večinskega prebivalstva, opuščanja etničnega opredeljevanja in prehoda v slovensko etnično opredelitev.

Visoko rast kot posledico priseljevanja dosegajo zlasti Srbi. Od nizkega povojnega števila (zlasti uradnikov in vojske) postopoma preidejo v številčno pomembno skupino, ki med popisoma 1971 in 1981 podvoji svojo prisotnost (+21.000). V tem času tudi Črnogorci in Makedonci

delijo podobne trende s to razliko, da so precej manj številčni. V osemdesetih letih se nadaljuje manjša rast števila Srbov (+6000), po osamosvojitvi Slovenije pa tako kot pri večini ostalih opredelitev sledi znaten padec (–8000), delno kot posledica izselitve kadrov represivnega aparata, delno pa kot izbrisanih.

Številčno dokaj marginalni so Bošnjaki (Muslimani) doživeli petkratno povečanje števila

med 1971 in 1981 (+12.000). V osemdesetih letih je sledila podvojitev (+14.000), v devdesetih pa najvišja absolutna rast katere koli etnične skupine v poosamosvojitveni Sloveniji (+11.000). Tak številčni razvoj je postavil Bošnjake (Muslimane) skupaj s Hrvati in Srbi med tri glavne manjšine v Sloveniji.

Območje odselitve posameznih etničnih skupin v Sloveniji

Iz popisa leta 2002 je mogoče dokaj dobro rekonstruirati etnično pripadnost glede na območje odselitve (Josipovič, 2006). Po tem popisu je izmed priseljenih **Hrvatov** v Sloveniji večina izhajala iz Hrvaške (71 %), Bosne in Hercegovine (26 %) in Vojvodine (2 %). Med versko opredeljenimi so Hrvati skoraj izključno katoliki (99 %), nekaj (1 %) pa je celo pravoslavni.

Bošnjaki/Muslimani so večinoma priseljeni iz Bosne in Hercegovine (94 %), preostanek pa zlasti iz Sandžaka (5 %). Pri tem je treba poudariti, da se del islamskega prebivalstva, priseljenega iz Črne gore in Makedonije, opredeljuje kot Črnogorci oziroma Makedonci. Po vojni v Bosni in Hercegovini je bila prisotna tendenca širjenja oznake bošnjaštva tudi med muslimane Črne gore, Srbije, Kosova in Makedonije, ki pa se ni izkazala za povsem uspešno. Tako lahko tudi po popisih v omenjenih območjih še vedno opazimo pestrost opredeljenih oblik (npr. Bošnjaki, Muslimani, Torbeši, Sandžaklije, Goranci, Turki).

Med priseljenimi **Srbi** prednjačijo tisti iz Bosne in Hercegovine (61 %), Srbije (29 %), Hrvaške (6 %) in Kosova (3 %). Bosna in Hercegovina je bila tradicionalno izselitveno območje za Srbe, saj so bili od onod takoj po vojni v velikem številu naseljeni v Vojvodino na posesti pregnanih Nemcev iz Bačke in Banata (Josipovič, 2012). Ta kultura migracij se je za bosanske Srbe nadaljevala z udeležbo v zdomstvu in v selitvah v Slovenijo, kjer kot skupina prevladujejo. Po veroizpovedi med opredeljenimi prevladujejo pravoslavni (98 %), preostanek pa predstavljajo predvsem katoliki (1,1 %), muslimanov pa tako rekoč ni (!).

Črnogorci v Sloveniji skoraj izključno izhajajo iz Črne gore (93 %). Po dva odstotka jih je iz Bosne in Hercegovine, Hrvaške in Srbije (zlasti Vojvodine). Zanje je značilna pestra verska struktura. Izmed opredeljenih po veri se jih je za pravoslavno izreklo 62 odstotkov, za islamsko kar 33 odstotkov, za katoliško veroizpoved pa 5

odstotkov. Iz tega lahko sklepamo, da se dovršen del muslimanskega prebivalstva Črne gore opredeljuje regionalno, torej v smislu območja, iz katerega izhaja. Med katoliškimi Črnogorci se najbrž »skrivajo« Bokelji (Hrvati iz Boke Kotorske in nekdanje beneške Dalmacije) ter Albanci iz obmejnega območja ob črnogorsko-albanski meji (Tuzi, Bar, Ulcinj). V hriboviti severni Albaniji (okolica Skadra) je namreč središče katolištva te države, ki se je obdržalo kljub osmanski nadoblasti.

Makedonci prav tako skoraj izključno izhajajo iz Makedonije (97 %), le manjši delež izhaja iz Srbije oz. Vojvodine (2 %). Je pa pri muslimanih iz Makedonije prav tako močno prisoten trend opredeljevanja po območju, od koder izhajajo. Med Makedonci jih je kar 15 odstotkov. Med njimi niso le Torbeši (makedonski Muslimani), pač pa tudi del Albancev, ki se včasih opredeljujejo kot Turki.

Če pogledamo etnične opredelitve **muslimanov** (kot verske skupine) zunaj Bosne in Hercegovine, ugotovimo, da kar 45 odstotkov vseh navaja dominantno etničnost regije, iz katere izhaja – in sicer zlasti kot Črnogorci in Makedonci, vendar ne kot Srbi (!). Muslimani, priseljeni iz srbskega dela Sandžaka, se namreč sploh ne opredeljujejo kot Srbi, temveč skoraj izključno kot Muslimani ali Bošnjaki.

Pri **Albancih** kot največje jugoslovanske manjšine ob razpadu države (1,7 mio.) je območje odselitve vezano zlasti na Kosovo (66 %) in Makedonijo (29 %). Na Srbijo (zlasti Preševska dolina) odpadeta dva odstotka, na Hrvaško ter Bosno in Hercegovino pa po en odstotek. Albanci so zanimivi tudi po verski opredelitvi, saj ob muslimanih (93 %) najdemo tudi sedem odstotkov katolikov, ki večinoma prihajajo iz Črne gore.

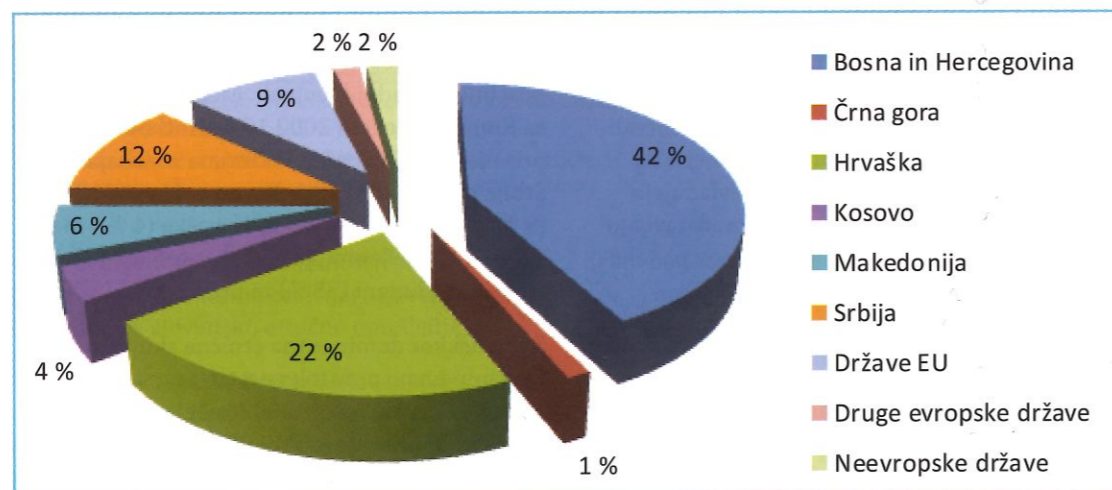
Pri migracijah v Slovenijo je treba omeniti **Rome**, ki so se priseljevali že v jugoslovanskem času, posebno po zadnjih vojnah. Med opredeljenimi za Rome je bilo leta 2002 16 odstotkov priseljenih v Slovenijo. Večinoma so izhajali iz Srbije in Kosova (77 %), Bosne in Hercegovine (9 %), Makedonije (7 %) in Hrvaške (4 %). Med versko opredeljenimi je največ katolikov (63 %), sledijo muslimani (33 %) in pravoslavni (2 %).

Slovenci kot dominantna etnična skupina v Sloveniji imajo prav tako pestro migracijsko sestavo. Podatki iz leta 2002 kažejo, da se je v Slovenijo priselilo kar 40.000 opredeljenih kot Slovenci. Vendar pri tem ne gre za tako imenovane »povratnike«, pač pa za osebe, ki so se najverjetneje izseljenim Slovencem

rodile na območju nekdanje Jugoslavije ali drugje v tujini. Treba je poudariti, da je med njimi kar 10.000 priseljenih iz srednje- in zahodnoevropskih držav ter okrog 600 iz obeh Amerik. Med njimi prednjači Nemčija (4000 ali 10 odstotkov), sledijo ji Italija in Avstrija s po 2000 in Francija z okrog 1000 Slovenci. Med to skupino lahko z delno izjemo Avstrije in Italije (prisotnost tradicionalnih slovenskih manjšin) najdemo potomce zdomcev, ki so se priselili v Slovenijo kot posamezniki ali pa v okviru družin »povratnikov«. Preostalih 30.000 Slovencev večinoma prihaja s Hrvaške (18.000 ali 44 odstotkov vseh priseljenih Slovencev). To je pričakovano glede na podatek, da je bila Hrvaška prvi migracijski cilj za Slovence iz Slovenije, saj so v njej že v tridesetih letih 20. stoletja našli nad 52.000 pripadnikov (Josipovič, 2014). Hrvaški sledijo Bosna in Hercegovina (5400) in Srbija z Vojvodino (4500), kamor so bili prav tako v preteklosti usmerjeni močni migracijski tokovi Slovencev (prav tam).

Spremembe v zastopanosti odselitvenih območij pri preseljevanju prebivalstva v Slovenijo

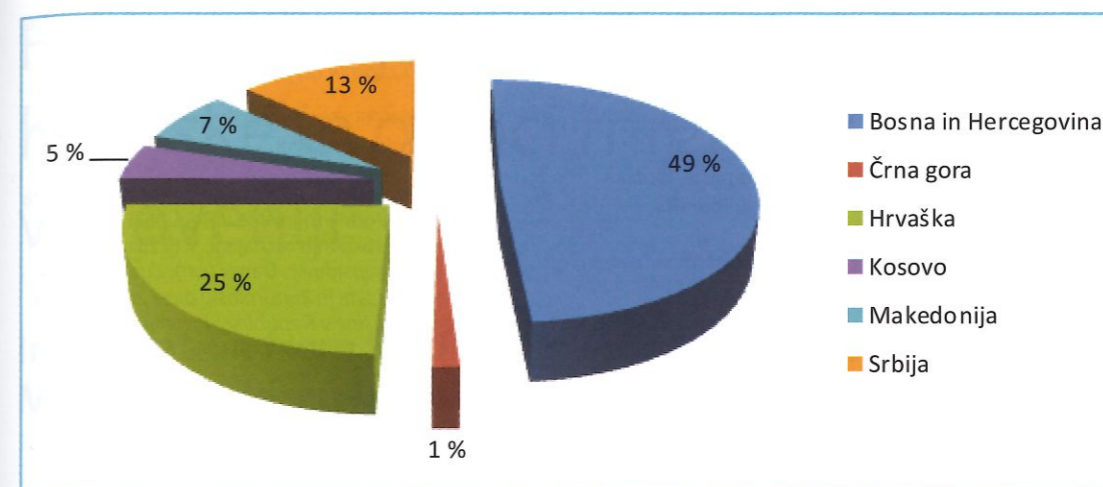
Po drugi svetovni vojni je Hrvaška vseskozi prevladovala kot osrednje odselitveno območje za prebivalstvo, ki se je selilo v Slovenijo. Tako je bilo leta 1953 kar 63 odstotkov vseh priseljenih v Slovenijo iz Hrvaške, iz Bosne in Hercegovine pa npr. le 11 odstotkov (Josipovič, 2006, 233). Največkrat je šlo za neposredni obmejni pas, postopoma pa se je območje odseljavanja širilo in zajelo bolj oddaljena ruralna pa tudi urbana območja Slavonije in Dalmacije. Bosna in

Slika 1: Območja odselitve za priseljene v Republiko Slovenijo (Vir: Popis 2011, Statistični urad RS)

Hercegovina na prvem mestu Hrvaško izrine šele ob razpadu skupne države leta 1991. Takrat njen delež v priselitvenem kolaču doseže 39 odstotkov, medtem ko hrvaški upade na 38 odstotkov. Trend se je nadaljeval tudi po osamosvojitvi Slovenije. Do leta 2002 je delež Bosne in Hercegovine narasel na 46 odstotkov, delež Hrvaške pa upadel na 32 odstotkov, kar je predstavljalo obrnjeno razmerje glede na leto 1981. Ob tem je upadel delež Srbije, Vojvodine, Kosova in Črne gore (takrat še v skupni državni zvezi) na 18 odstotkov (še leta 1981 je predstavljal 24 odstotkov), delež Makedonije pa se je s 3 povečal na 4 odstotke (Josipovič, 2006, 242–251). Med vsemi območji je Hrvaška najbolj nazadovala, dominantna pa postane Bosna in Hercegovina. Podobno je delež Hrvatov priseljenih z območja nekdanje Jugoslavije še leta 1981 znašal 31 odstotkov, medtem kot je njihov delež do leta 2002 upadel na 18 odstotkov in se izenačil z deležem Bošnjakov (vključno z Muslimani in opredeljenimi kot Bosanci). Tega leta so najvišji delež dosegali priseljeni Slovenci (19 %), s 17 odstotki pa so Srbi neposredno sledili Hrvatom in Bošnjakom (Josipovič, 2006, 249).

Leta 2011, ko je bil opravljen registrski popis prebivalstva, je bilo razmerje med državami nekdanje Jugoslavije kot »dajalkami« prebivalstva podobno kot leta 2002 – kljub temu da se je definicija prebivalstva spremenila še drugič po osamosvojitvi (najprej leta 1995, nato leta 2008) in je začelo veljati načelo »običajnega« prebivališča. Bistveno pa se je spremenila številčna zastopanost priseljencev. Še leta 2002 je bilo v Sloveniji 1,924.000 slovenskih državljanov in 40.000 tujcev s stalnim prebivališčem ter še kakih 35.000 zdomcev – slovenskih državljanov v tujini, ki jih slovenska

Slika 2: Območja odselitve po državah nekdanje Jugoslavije (Vir: Popis 2011, Statistični urad RS)

statistika ni popisala. To pomeni, da smo ob 1.964.000 popisanih »premgli« še 30.000 začasno prisotnih tujcev in 35.000 zdomcev, in smo torej razpolagali s prebivalstvenim »poolom« 2,030.000 prebivalcev. Spremenjena definicija je v prebivalstvo začela selektivno šteti tiste državljane in tujce, ki so imeli v Sloveniji tistega leta običajno prebivališče. Gre za precejšen metodološki zaplet, ki vpliva na interpretacijo podatkov in sploh pripravo analiz ter ugotovitev. Po tej metodologiji je bilo v Sloveniji priseljenih 229.000 prebivalcev ali 11,1 odstotka. Število prebivalcev je v Sloveniji naraslo na 2,050.000, naraslo pa je tako število državljanov (1,967.000) kot tudi število tujcev (83.000). Kot rečeno, pa se struktura priseljenih glede na območja odselitve ni bistveno spremenila, vsaj kar se tiče držav nekdanje Jugoslavije. Ti priseljenici (198.000 ali 9,7 odstotka) še vedno tvorijo največji delež (86,7 %), se je pa povečal delež evropskih in neevropskih držav (sliki 1 in 2).

Sklep

Po podatkih zadnjega klasičnega popisa iz leta 2002 je bilo približno 170.000 prebivalcev (ali 8,6 odstotka) Slovenije rojenih zunaj Slovenije. V drugih državah z območja nekdanje Jugoslavije pa približno 150.000 (ali 7,7 odstotka). Gre za znaten delež prebivalstva, ki pa ostaja v glavnem brez kolektivnih pravic (Kržišnik-Bukić, 2014).

Povojna Jugoslavija kot federativna država je zbirala podatke o notranjih migracijah. Ti podatki pa nam pri analizi prostorsko-etničnih odnosov zelo pomagajo. Prav na podlagi analize teh podatkov je mogoče posredno ugotavljati, za kakšne vrste migracijskih premikov gre. Notranje jugoslovanske migracije so bile največkrat okarakterizirane kot ekonomske, vendar zadnje

študije kažejo, da ne smemo zanemariti tako imenovanega pseudoprostovoljnega vidika migracij, ki je dejansko prevladoval (Josipovič, 2006, 2013). Ta navidezna prostovoljnost se izkazuje predvsem v tem, da ljudje največkrat niso bili seznanjeni s skritimi populacijskimi politikami, ki so zlasti v multietničnih območjih, kakršna je denimo Bosna in Hercegovina, imele ambicijo po spremembah ali »prilagoditvah« etnične strukture. Tudi Slovenija je »sodelovala« v tem projektu tako, da je denimo novačila in sprejemala delavce zlasti iz Bosne, medtem pa sta se npr. Štajerska in Prekmurje prebivalstveno praznila v smeri »zdomske« emigracije.

Danes se Slovenija spet spreminja v emigracijsko državo ob tem, da je že dlje časa tudi imigracijska država. Število tujih državljanov se je do srede leta 2015 povzpelo na 102.000, medtem kot je število državljanov upadlo na 1,959.000. To pomeni, da je v nepolnih petih letih (2011–2015) našo državo dokončno zapustilo 8000 državljanov, ki jih je nadomestilo 20.000 tujih državljanov. V odsotnosti podrobnejših podatkov lahko danes spremljamo intenzivirano izseljevanje slovenskih državljanov, ki so pogosto visoko izobraženi. Problem zaposlitvenih zmožnosti majhne države za tako veliko število univerzitetno izobraženih kadrov, kot ga je sprodirala Slovenija, ostaja več kot pereč. Prav šolski prostor je ob gospodarskih pretresih v zadnjem desetletju poskrbel, da smo se soočili s tako velikim nesorazmerjem med ponudbo delovnih mest in ponudbo kadrov.

Viri in literatura

- Josipovič, Damir, 2004, Dejavniki rodnostnega obnašanja v Sloveniji, *Geografija Slovenije* 9, Ljubljana, Založba ZRC.

Pri registrskem popisu prebivalstva gre za precejšen metodološki zaplet, ki vpliva na interpretacijo podatkov in sploh pripravo analiz ter ugotovitev.

Po podatkih zadnjega klasičnega popisa iz leta 2002 je bilo približno 170.000 prebivalcev (ali 8,6 odstotka) Slovenije rojenih zunaj Slovenije.

2. Josipovič, Damir, 2006, Učinki priseljevanja v Slovenijo po II. svetovni vojni, *Migracije 10*, Ljubljana, Založba ZRC.
3. Josipovič, Damir, 2009, Mesto Romov v strukturi recentnih etno-demografskih sprememb v Prekmurju, V Kikec, Tatjana (ur.), *Pomurje*, Murska Sobota, Društvo geografov Pomurja, 168–182.
4. Josipovič, Damir, 2012, Instrumentalizacija etničnosti znotraj večnacionalnih držav: primer kolonizacije Slovencev v avstro-ogrskem delu nekdanje Jugoslavije, *Dve domovini 35*, 135–148.
5. Josipovič, Damir, 2013, Pseudoprostovoljne migracije: primer sistema notranjih migracij v nekdanji Jugoslaviji, *Ars & humanitas 7 (2)*, str. 71–85.
6. Josipovič, Damir, 2014, Slovenci na Balkanu skozi moderne popise prebivalstva 1880–2012, V Žitnik Serafin, Janja (ur.), *Priseljevanje in društveno delovanje Slovencev v drugih delih jugoslovanskega prostora*, Ljubljana, Založba ZRC, 67–89.
7. Klemenčič, Vladimir, 1971, Prostorska diferenciacija Slovenije po selitveni mobilnosti prebivalstva, *Geografski zbornik 12*, 135–220.
8. Kos, Milko, 1933, *Zgodovina Slovencev*, Ljubljana, Jugoslovanska knjigarna.
9. Kržišnik-Bukić, Vera, 2014, Znanstvena izhodišča za definicijo »narodne manjšine v Republiki Sloveniji« in problem strokovnih razhajanj, V Kržišnik-Bukić, Vera in Josipovič, Damir (ur.), *Zgodovinski, politološki, pravni in kulturološki okvir za definicijo narodne manjšine v Republiki Sloveniji*, Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja, 127–166.
10. *Popis prebivalstva 2011*, Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana.
11. Sotero, Michelle, 2006, A conceptual model of historical trauma: Implications for public health practice and research. *Journal of Health Disparities Research and Practice 1 (1)*, 93–108.
12. Šehić, Zijad, Tepić, Ibrahim, 2002, *Povijesni atlas Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, Sejtarija.

Popravek

V reviji *Geografija v šoli 1/2016* sem v prispevku *Brez namakanja v Egiptu ne gre* zapisal, da se zaradi manjše akumulacije gradiva reke Nil v Sredozemsko morje povečuje obalna erozija. Čeprav dobronamerno in ob skrbni preverbi virov se je zdel realen podatek, da je akumulacije po zgraditvi Asuanskega visokega jezua le še 2 % nekdanje. Postavlja se vprašanje, če je temu res tako, saj nekateri viri navajajo, da Nil še vedno nosi 10 do 30 % nekdanje količine gradiva. V istem članku sem navedel tudi podatek, da zaradi erozije in dvigovanja gladine morja vsako leto izgine okrog 50 km² kopnega. Podatek sem znova skušal preveriti na spletu, a žal ga ni več mogoče najti. Zdi se, da je bila številka mnogo prevelika! Realnejši podatek so raziskovalci dobili s primerjanjem satelitskih fotografij in ugotovili, da je v obdobju 1984–2011 izginilo »le« okrog 40 hektarjev (0,4 km²) kopnega letno (razlika med akumulacijo in erozijo). Toliko o zanesljivosti spletnih virov in opravičilo bralcem naše revije.

Dr. Anton Polšak

Priseljevanje iz ljudske republike Kitajske in otroci migranti v Sloveniji

Immigration from the People's Republic of China and Migrant Children in Slovenia

Povzetek

Članek naslavlja nekatera vprašanja, povezana z izobraževanjem otrok, ki so se v zadnjem desetletju priselili iz LR Kitajske. Njihove izkušnje postavi v kontekst novejših znanstvenih izsledkov o otrocih v migracijah ter umesti v proces priseljevanja iz LR Kitajske v Slovenijo. Avtorica osvetljuje izzive, s katerimi se soočajo otroci iz LR Kitajske v procesu izobraževanja, kot tudi odzive šol na prisotnost teh otrok. Sklene s pozivom k integracijskim pristopom v šolah, ki bi bolj celovito naslavljali razvoj otrok migrantov, predvsem skozi razumevanje njihovih raznolikih ozadij in specifičnih znanj ter izkušenj.

Ključne besede: otroci migranti, Kitajska, izobraževanje, kitajski migranti, šolanje, Slovenija.

Abstract

The article addresses certain issues connected with the education of children who have immigrated to Slovenia from the People's Republic of China in the last decade. It puts their experience into the context of recent scientific findings about children in migration, and incorporates them into the process of immigration from the People's Republic of China to Slovenia. The author sheds light on the challenges faced by children from the People's Republic of China in the education process, as well as the reaction of schools to the presence of such children. She concludes by calling for an integration approach in schools which would address the development of migrant children more comprehensively, particularly by showing an understanding of their diverse backgrounds and specific knowledge and experience.

Key words: migrant children, China, education, Chinese migrants, schooling, Slovenia.

Uvod

V poučni knjižici *ABC migracij* avtor Jernej Mlekuž (2011, 9) razmišlja, kaj vse pomeni biti migrant, in zapiše, da migracije ne morejo biti le mehanska gibanja skozi prostor in v prostor, temveč gre tudi za družbene in kulturne premike ter dejanja domišljije, pri čemer so ljudje, koncepti, predmeti, kraji idr. vedno na novo zamišljeni in tako za vedno spremenjeni. Kaj vse pa pomeni biti otrok migrant? Ali so ti premiki – fizični, družbeni in drugi – drugačni? Ali so dejanja domišljije, tako otrok samih kot domačijskega prebivalstva v državi naselitve drugačna, ker gre za otroke? Takšna vprašanja

so bila na področju raziskav migracij dolgo zanemarjena, otroci pa pogosto razumljeni kot prtljaga, ki jo migrantski starš prenaša s sabo ali pa pusti za sabo. Šele nekateri novi teoretski uvidi v razumevanje migracijskega procesa, predvsem transnacionalizem in raziskave vloge spola v migracijah, so v ospredje preučevanj migracij postavili družino in družinske odnose (Basch idr., 1994; Parreñas, 2005).

Otroci in migracije

V zadnjih dveh desetletjih raziskovalci ugotavljajo, da obstaja vse več družin, v katerih

Dr. Martina Bofulin

Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU

mbofulin@zrc-sazu.si

COBISS: 1.02

Migracije ne morejo biti le mehanska gibanja skozi prostor in v prostor, temveč gre tudi za družbene in kulturne premike ter dejanja domišljije, pri čemer so ljudje, koncepti, predmeti, kraji idr. vedno na novo zamišljeni in tako za vedno spremenjeni.